

Талас Радзілімы

№26
(2532)

26 чэрвеня 1997 г.
Выдаецца з 1955 г.

Цана 1 000 рублёў.

СПАЧАТКУ ЯГО ПРЫЗНАЛІ ЗА РУБЯЖОМ

ТАЯМНІЧАЯ РЭАЛЬНАСЦЬ ВІКТАРА ЦІХАНАВА

У галерэі "Мастацтва" Саюза мастакоў Беларусі адкрылася персанальная выстава маладога мастака Віктара Ціханава, які нарадзіўся за 15 кіламетраў ад Лёзна ў вёсцы Пукшына ў 1955 годзе. Менавіта пра гэтага мастака пойдзе размова.

Адразу неабходна працытаваць урывак з пастаяннага запрашалнага білета галерэі "Мастацтва", якая так вызначыла мэту сваёй дзейнасці: "...Галерэя "Мастацтва" прадстаўляе персанальныя і калектыўныя выставы мастакоў, чыя творчасць ужо сёння з'яўляецца неад'емнай часткай нацыянальнай культуры беларускага народа". І гэта вызначэнне ўжо шмат гаворыць пра мастака Віктара Ціханава, жывапісны талент якога землякі заўважылі яшчэ ў раннім дзяцінстве.

З 7-мі гадоў Віктар навучаўся ў студыі выяўленчага мастацтва ў Віцебску, з 10-ці — у Рэспубліканскай школе па музыцы і выяўленчаму мастацтву ў Мінску, з 18-ці —

у Беларускай акадэміі мастацтваў, якую скончыў у 1978 годзе. Яшчэ будучы студэнтам, ён стаў пастаянным удзельнікам рэспубліканскіх і замежных выстаў.

У 1983 годзе яго прынялі ў Саюз мастакоў СССР. Менавіта яму належыць заслуга адраджэння на Беларусі забытай сучаснымі мастакамі старажытнай тэхнікі разьбы па леўкашаннаму фону ікон, якую ён паспяхова выкарыстаў, спалучаючы з жывапісам у сваіх першых карцінах, напісаных па ляўкасу, нанесенаму па драўлянай аснове, а не палатна — "Дзед Сцяпан", "Успаміны". Я па сённяшні дзень не толькі памятаю, але і бачу ў кадры кінафільмаў яго карціну "Слова пра Радзіму Францыск Скарына" (1980), якая вельмі мяне ўразіла чутым і глыбокім пранікненнем маладога мастака не толькі ў вобраз Ф. Скарыны, але і ў шматгранную культуру Беларусі той эпохі, якую ён так гарманічна

(Заканчэнне на 7-й стар.).

ПОШУКІ, ВЕРСІІ

ПРА ВЕШЧЫХ ПЕСНЯРОЎ, ФАРТУНУ РАДЗІВІЛАЎ І САКРЭТЫ СТАРЫХ РАДАВОДАЎ

Князь у хораме жыві, слаўны свету ўсяму...
Я. Купала.

Помню, як Гаўрыла Іванавіч Гарэцкі, нястомны рыцар і працаўнік Беларусі, вучоны энцыклапедычнага даравання, мудраму позірку якога, здаецца, было адкрыта ўсё да каліўка на зямлі і пад зямлёю, выказаў сваё захапленне тым, што даўнія карані Купалы і Коласа сыходзяцца, амаль пераплітаюцца на невялікім кавалку беларускай зямлі (верхняе Панямонне). Гэтая зямля ў самым сэрцы Беларусі, цікавая і ў геалагічных адносінах, належала колісь магнатам Радзівілаў. Таму не дзіўна, што і радаводы нашых нацыянальных геніяў, жыццёвыя пуціны іх продкаў маюць кропкі судакранання з радзівілаўскімі сямейнымі хронікамі. Яшчэ са школы або са спецыяльных даследаванняў ведаем: продкі Якуба Коласа — спрадвечныя ратаі-земляробы — былі да 1861 года прыгоннымі сялянамі князёў Радзівілаў, пазней бацька песняра служыў у Радзівілаў лесніком; як і іншыя палясоўшчыкі, насіў кукарду з княжацкім вензелем. "На шапках "R" было з каронай...", — чытаем у "Новай зямлі" (раздзел "Смерць ляснічага"). Так запомнілася Коласу з дзяцінства. Ды і ў архіўных документах ёсць поўны адпаведнік: "Знак из желтой меди, вызолоченный к фуражке с буквою R, а сверху с короною его сиятельства князя Радзивилла" ўваходзіў у лік абавязковых атрыбутаў кожнага лесніка. У "Новай зямлі" (раздзел "На першай гаспадарцы") ёсць згадка, што герою пэзмы Міхалу (бацьку песняра) давялося і асабіста сустрэцца з самім князем-ардынатам:

(Працяг на 6-й стар.).

ПАШТОЎКА З БЕЛАРУСІ

У залаты фонд народнага студэнцкага харэаграфічнага ансамбля "Віцябчанка" Віцебскага дзяржаўнага тэхналагічнага ўніверсітэта, які адзначыў сваё 30-годдзе, уваходзяць танцы розных краін і народаў. Выконваецца ўсё гэта з маладым натхненнем і сапраўдным майстэрствам.

НА ЗДЫМКУ: салістка ансамбля "Віцябчанка" студэнтка III курса Таццяна ДУК.

Фота Аляксандра ХІПРОВА.

ГІСТОРЫЯ «АБСАЛЮТНА ФАНТАСТЫЧНАГА»

ПЛАНА ГЕЙДРЫХА

«ЗМОВА» Ў ЧЫРВОНАЙ АРМІІ

"Справа ваенных" — так назваў сусветны друк судовы працэс над военачальнікамі Чырвонай Арміі, што праходзіў у Маскве летам 1937 года, — мела трагічныя вынікі. Ажыццёўленыя І. Сталіным і яго акружаннем масавыя рэпрэсіі ў арміі напярэдадні другой сусветнай вайны нанеслі вялікі ўрон Савецкім Узброеным Сілам, усёй абароназдольнасці савецкай дзяржавы.

Унутрыпалітычнае становішча ў краіне ў другой палове 30-х гадоў, абвастрэнне і расшырэнне рэпрэсій выклікалі ў І. Сталіна пэўныя апасенні ў адносінах пазіцыі буйных военачальнікаў, аўтарытэт якіх у народзе і арміі быў вельмі высокі яшчэ з часу грамадзянскай вайны. Іх глыбокі прафесіяналізм, незалежнасць у меркаваннях, адкрытая крытыка вылучэнцаў І. Сталіна — К. Варашылава, С. Будзёнага, Г. Куліка, Е. Шадзінкі і іншых, якія не разумелі неабходнасці стварэння сучаснай арміі, — выклікалі раздражненне, падзронасць і пэўныя апасенні, што армія можа праявіць хістанні ў падтрымку праводзімага ім курсу. Адсюль імкненне ўстараніць з арміі ўсіх, хто вагаўся, хто выклікаў у І. Сталіна і яго папличнікаў хоць самыя малыя сумненні...

НАПЯРЭДАДНІ

У адзін з снежаньскіх дзён 1936 года шэф германскай службы бяспекі (СД) Гейдрых быў выкліканы да Гітлера з чарговай разведвальнай зводкай па СССР. У адказ на раздражнёныя папрокі фюрэра, што разведка працуе ўсё яшчэ вяла, не аказвае патрэбнага ўплыву на развіццё палітычных падзей у свеце, для выгады "трэцяга рэйха", Гейдрых паведаміў, што маецца магчымасць паспрабаваць "абезгалоўіць Чырвоную Армію", скампраметаваўшы групу яе вышэйшых афіцэраў, перш за ўсё маршала Тухачэўскага.

Звесткі аб нібыта наспяваючай здрадзе ў Чырвонай Арміі былі атрыманы СД ад былага генерала рускай царскай арміі Н. Скобліна, які жыў у Францыі.

Вярнуўшыся пасля размовы з Гітлерам у штабкватэру гестапа на Прынц-Альбрэхтштрасе, 8, Гейдрых запатрабаваў да сябе А. Науіокса,

(Працяг на 4-й стар.).

ВЕСТКІ З БЕЛАРУСІ

ВЕСТКІ З БЕЛАРУСІ

ВЕСТКІ З БЕЛАРУСІ

АПАЗІЦЫЯ — ПРЭЗІДЭНТ

ПЕРШЫ РАУНД

У Мінску завяршыўся першы раунд перагавораў паміж прадстаўнікамі Прэзідэнта Беларусі Аляксандра Лукашэні і групай дэпутатаў распушчанага ў мінулым годзе Вярхоўнага Савета краіны. Ён праходзіў пры ўдзеле экспертаў змешанай рабочай групы Еўрапейскага саюза і Савета Еўропы.

На сустрэчы ўдалося дасягнуць кампрамісу адносна рэгламента далейшага перагаворнага працэсу і персанальнага прадстаўніцтва бакоў. У прыватнасці, ВС дэлегіруе за "круглы стол" дэпутатаў ад фракцый і групы незалежных парламентарыяў — усяго шэсць чалавек. Пяцёра з іх прадстаўляюць апазіцыю Прэзідэнта Беларусі, а адзін — прыхільнікаў Аляксандра Лукашэні.

Член Венецыянскай камісіі Савета Еўропы Мэцью Расел сказаў: "Людзі, з якімі мы вядзем размову, гэта, з аднаго боку, прадстаўнікі Прэзідэнта, а з другога, — група дэпутатаў, якія былі абраны ў састаў Вярхоўнага Савета 13-га склікання і якія па-ранейшаму захоўваюць свае паўнамоцтвы".

ПА ПРАГРАМЕ "НАНА-ЛУГАРА"

На былой ракетнай базе ў Паставах Віцебскай вобласці адбылася цырымонія перадачы паслом ЗША ў Рэспубліцы Беларусь Кенетам Ялавіцам высокатэхналагічнага абсталявання коштам пяць мільёнаў долараў, прадстаўленага ЗША Міністэрству абароны Рэспублікі Беларусь у рамках праграмы "Нана-Лугара" для экалагічнага аднаўлення былых вайсковых аб'ектаў.

НА ЗДЫМКУ: тэхніка, прызначаная для рэкультывацыі забруджанай глебы.

ІНФЛЯЦЫЯ

МОЦНЫ АРЭШАК

У Беларусі пакуль не ўдаецца спыніць інфляцыю. Калі за красавік яна складала 4,3 працэнта, то ўжо ў наступным месяцы — 5, а за першы тыдзень чэрвеня — 1,5 працэнта. Пры гэтым у маі значны яе рост адбыўся за кошт алкагольных напояў — 1,3 працэнта.

Падаражанне закранула амаль усе групы тавараў і паслуг, за якімі сочыць Міністэрства статыстыкі і аналізу рэспублікі. Павялічыліся цэны на мяса і мясапрадукты, соль, агародніну, электратавары, паслугі міжнародніх паяздоў. А ў ліку рэкардсменаў аказаліся буракі сталовыя, цукар, цыбуля рэпчатая, морква, цана на якія ўзрасла больш чым на 20 працэнтаў.

На ранейшым узроўні засталіся цэны на бульбу, вугаль, торфабрыкет, паслугі жыллёва-камунальнай гаспадаркі, сувязі, дашкольных устаноў, гарадскога пасажырскага транспарту і прыгарадных паяздоў. На нейкую долю працэнта патанелі маргарын сталовы, садавіна і плата за ацяпленне.

ІНДЭКС РАЗВІЦЦА

БЕЛАРУСЬ НА 62 МЕСЦЫ

Выйшаў у свет Даклад аб развіцці чалавека за 1997 год. Ён быў замоўлены Праграмай развіцця Арганізацыі Аб'яднаных Нацый (ПРААН) і напісаны незалежнай групай вучоных і спецыялістаў у галіне развіцця — пад кіраўніцтвам Рычарда Джолі, спецыяльнага дарадцы Адміністрацыі ПРААН.

Як адзначаецца ў дакладзе, большая частка свету жыве ў адсталасці. Штодзённы ўзровень даходу амаль 1,3 мільярда чалавек на Зямлі складае менш як 1 долар ЗША. У рэспубліках былога Савецкага Саюза доля насельніцтва, якое жыве ніжэй рысы беднасці, узрасла з 4 мільёнаў чалавек у 1987—1988 гадах да 120 мільёнаў чалавек зараз. Гэта складае амаль трэць усяго насельніцтва рэгіёна.

Беларусь па Індэксу развіцця чалавечага патэнцыялу (ІРЧП) аднесена аўтарамі даклада да групы краін з сярэднім узроўнем развіцця, у рэйтынгу па ІРЧП яна займае 62-ю пазіцыю (паміж Маўрыкіем і Белізам). Расійская Федэрацыя ў гэтым спісе са 175 дзяржаў — на 67-м месцы.

У МЗС БЕЛАРУСІ

ЛЁС ДЫПЛАМАТАЎ

У Беларусі яшчэ не было практыкі пазбаўлення дыпламатычнага імунітэту работнікаў знешнепалітычнага ведамства толькі за тое, што яны пачалі спрачацца з паліцыяй дзяржавы знаходжання. Кіраўніцтва нашай краіны і ў далейшым не мае намеру гэтага рабіць. Так пракаменціраваў сітуацыю з супрацоўнікам пастаяннага прадстаўніцтва Беларусі пры ААН Юрыем Оранжам міністр замежных спраў Беларусі Іван Антановіч.

Супрацоўнік пастаяннага прадстаўніцтва Беларусі пры ААН Юры Оранж, на думку Івана Антановіча, не ўчыніў злачынства, якое можна было б па агульнаму папярэдняму аналізу класіфікаваць як крымінальнае.

Крыху іншая сітуацыя склалася з нашым дыпламатам у Францыі Уладзімірам Палупанавым, які папрасіў палітычнае прыстанішча ў гэтай краіне. Як паведаміў кіраўнік беларускага знешнепалітычнага ведамства, да цяперашняга часу просьба былога дыпламата французскімі ўладамі не задаволена. На думку Івана Антановіча, ніякіх падстаў у Палупанаву для прыняцця гэтага рашэння не было. Міністр наогул лічыць яго выпадковым чалавекам у беларускім Міністэрстве замежных спраў.

У свой час Палупанаву падаў заяву аб звальненні з работы, пасля чаго ўсё, што з ім адбываецца, Іван Антановіч лічыць асабістай справай грамадзяніна Беларусі Палупанаву. У той жа час, заявіў міністр, ніякіх перашкод для вяртання былога беларускага дыпламата дадому няма.

КАРЭЛІЦКІЯ ЧЫТАННІ

ПРА ІГНАТА ДАМЕЙКУ

Чацвёртыя міжнароднія карэліцкія чытання, прысвечаныя ўраджэнцу нашай краіны, нацыянальнаму герою Чылі, вучонаму, даследчыку, пісьменніку і падарожніку Ігнату Дамейку, прайшлі 14 чэрвеня. Яны былі арганізаваны Нацыянальным навукова-асветным цэнтрам імя Францыска Скарыны і Карэліцкім райвыканкам. Свае прывітанні ўдзельнікам чытанняў прыслалі Аніта Дамейка — унучка Ігната Дамейкі, якая жыве ў Чылі, яго пляменніца Эва Адахоўская і нашчадак Францыска Скарыны — Ежы Скарына, які жыве ў Мексіцы.

Адбылася прэзентацыя выдадзенай у Польшчы кнігі Збігнева Вуйцкі "Ігнат Дамейка". Удзельнікі гэтага навуковага форуму на радзіме Дамейкі, у вёсцы Мядзвядка, сустрэліся з настаўнікамі мясцовай школы, якія ствараюць музей свайго слаўтага земляка.

С. ЛІНГ У РАЎБІЧАХ

"Няма сумненняў у тым, што міжнародны імідж Беларусі ў многім залежыць ад прадстаўніцтва яе спартсменаў на Алімпійскіх гульнях, чэмпіянатах свету і Еўропы, іншых буйных спаборніцтвах, — сказаў прэм'ер-міністр рэспублікі Сяргей Лінг у час свайго наведвання спартыўнага комплексу "Раўбічы". — А таму і трэба для іх ствараць належныя ўмовы для актыўных і плённых трэніровак, забяспечваць іх навукова-метадычнай і тэхналагічнай інфармацыяй, сучаснымі метадыкамі падрыхтоўкі".

НА ЗДЫМКУ: С. ЛІНГ у час наведвання спорткомплексу "Раўбічы".

ФЕМІДА

ПРЫГАВОР СЛАВАМІРУ АНТАНОВІЧУ

Калегія Віцебскага абласнога суда пад старшынствам Леаніда Гурко вынесла прыгавор па справе пазта Славаміра Антановіча.

Суддзі палічылі яго вінаватым у напісанні і распаўсюджванні верша пад назвай "Забі прэзідэнта". Пры гэтым, аднак, яго дзеянні былі перакваліфікаваны з 67-га артыкула Крымінальнага кодэксу (заклік да тэрарыстычнага акта супраць вышэйшай службовай дзяржаўнай асобы) на артыкул 188 (абраза дзяржаўнай службовай асобы).

Акрамя таго, суд прызнаў С. Адамовіча вінаватым па артыкулах 15 і 80 КК — спроба пераходу дзяржаўнай мяжы паміж Беларуссю і Літвой. С. Адамовічу вызначаны менавіта такі тэрмін пакарання, які пазт ужо адседзеў у следчым ізалятары; суддзі залічылі яго ў тэрмін пакарання.

ЗАЛАТОЕ ВЯСЕЛЛЕ

Вось так попач і прайшлі па жыцці аж да свайго залатога вяселля Марыя і Антон Варанец з вёскі Гайнінец Ляхавіцкага раёна. Ведалі адно аднаго з дзяцінства. Усе пяцьдзесят гадоў, што былі разам, пражылі ў міры і згодзе, выгадавалі пяцёра дзяцей.

Павіншаваць былых калгасных трактарыста і палявода прыйшлі не толькі кіраўнікі мясцовых сельсавета і калгаса, але і работнікі Ляхавіцкага райвыканкома.

З ЧУЖЫХ СТАРОНАК

«НАС НЕПАКОІЦЬ ЛЁС ДАБРАЧЫННАСЦІ Ў БЕЛАРУСІ»

Беларускія аспіранты брытанскіх універсітэтаў звярнуліся з лістом у газету. У ім яны пішуць, што з паведамлення агенства Рэйтар даведаліся, што Беларускі фонд Сораса прыняў рашэнне аб спыненні свайго дзейнасці. Гэта навіна, па словах нашых суайчыннікаў, вельмі ўстрывожыла іх. Вядома, што фонд Сораса патраціў больш як 13 мільёнаў долараў на дабрачынныя праграмы ў Беларусі, будучыня якіх цяпер пад пытаннем. "У прыватнасці, магчымаць атрымаць адукацыю ў Вялікабрытаніі ўжо, відаць, не будзе рэальнай для многіх маладых людзей Беларусі", — пішуць аспіранты Алег Чэрп, Дзяніс Крывашэў, Надзея Лісоўская з Манчэстэрскага універсітэта, Алёна Лягкова, Глеб Прымаў — з універсітэта Уорыка, Дзмітрый Леўшанкоў з Лонданскага універсітэта, Павел Шаўцоў з Оксфардскага універсітэта і Ігар Лужакоў з універсітэта г. Лідса.

Аспіранты выказваюць у лісце думку, што закрыццё фонду Сораса можа паўплываць на тое, што ад Беларусі адвернуцца і іншыя прыватныя фонды: МакАртураў, Форда, Карнегі, Мота, Джонса. Таму што толькі ў Беларусі падатковае заканадаўства не прадугледжвае льготы некамерцыйным арганізацыям.

У сваю чаргу, у лісце адзначаецца, што ў інтарэсах развіцця некамерцыйнага дабрачыннага сектара Беларусі, у інтарэсах яе грамадзян рознагалосці паміж фондам Сораса і падатковай інспекцыяй павінны стаць прадметам адкрытага абмеркавання, а для вырашэння канфлікту маглі б быць прыцягнуты міжнародныя эксперты па некамерцыйных арганізацыях.

АДУСЮЛЬ ПАКРЫСЕ

ПЕРШАЯ сесія Парламенцкага сходу Саюза Беларусі і Расіі, што адбылася ў Брэсце, завяршылася гімнам былога СССР. Праўда, без слоў.

"АДНОСІНЫ Беларусі са Злучанымі Штатамі Амерыкі цяпер развіваюцца зусім нармальна", — заявіў міністр замежных спраў Рэспублікі Беларусь Іван Антановіч пасля сустрэчы ў Сінтры з дзяржсакратаром ЗША Мадлен Олбрайт.

ГЕНЕРАЛЬНЫ пракурор Рэспублікі Беларусь Алег Бажэлка назначаны прадстаўніком Рэспублікі Беларусь у Камісіі Арганізацыі Аб'яднаных Нацый па папярэджанню злачыннасці і крымінальнаму правасуддзю.

РАШЭННЕМ урада Беларусі кожная сям'я з нізкім даходам, якая мае дзяцей, атрымае да пачатку навучальнага года па 700 тысяч рублёў на набыццё ўсяго неабходнага для школьніка.

НА МЯЖЫ Асіповіцкага і Клімавіцкага раёнаў на Магілёўшчыне створаны Нацыянальны парк. Плошча яго каля 70 гектараў.

ПА ВЫІНКАХ праверкі фінансава-гаспадарчай дзейнасці Беларускага дабрачыннага фонду "Дзецім Чарнобыля", які ўзначальвае вядомы грамадскі дзеяч Геннадзь Грушавы, заведзена крымінальная справа. Старшыня фонду пакуль што на свабодзе.

У ГРОДЗЕНЦАЎ — свята. І не толькі з нагоды 870-годдзя горада, якое адзначаецца сёлета. У Гродне нарадзіўся 300-тысячны жыхар.

ГОРАД МЁРТВЫХ
У ГОРАДЗЕ
ЖЫВЫХ

На сённяшні дзень у Мінску афіцыйна зарэгістравана 19 могілак. Некаторыя з іх зусім маленькія і займаюць, як напрыклад, Піанерскія, — 1,1 гектара. У былыя часы могілкі ствараліся на гарадскіх ускраінах, але горад паступова разрастаўся, і сёння яны сталі яго часткай. З іх дзеючых усёго двое: у Міханавічах і Калодзішчах. Ёсць так званыя паўзакрытыя — Усходнія (Маскоўскія) і Паўночныя могілкі. Як растлумачылі ў гарадскім упраўленні жыллёвай гаспадаркі, на паўзакрытых могілках, хаця месца там фактычна ўжо няма, па рашэнню ўрадавай камісіі і з дазволу гарвыканкома ў парадку выключэння робіцца пахаванні вядомых людзей. Хто ўваходзіць у лік гэтых «шчасліўцаў», часам вядома толькі кіраўніцтву саміх могілак. Практычна на ўсіх могілках горада дазволена падпаханне ўрнаў з прахам да ўжо існуючых магіл сваякоў. На Усходніх могілках хутка будзе пабудавана калумбарная сцяна для пахавання ўрнаў з прахам.

Могілкі ў Мінску засяляюцца хутчэй, чым сам горад, і ўжо плануецца стварыць новыя пад Дзяржынскай. Яны будуць называцца Заходнімі і зоймуць 50 гектараў. Іх будаўніцтва аб'ёмна дзецца прыкладна ў 70 мільярдаў рублёў у цэнах бягучага года. Пры гэтым могілкі будуць вельмі простымі, без усякіх празмернасцяў нахштат царквы ці капліцы для адпаведнага нябожчыкаў. Зямля пад могілкі сёння выдзяляецца ў такім жа парадку, як і пад любы іншы аб'ект, адзінае патрабаванне: яна не павінна ўваходзіць у водаахоўную зону.

Колькасць могілак, якія ў свой час у Мінску зраўнялі з зямлёй, уражвае ўяўленне. Польскія, што размяшчаліся за Палацам мастацтва, яўрэйскія, нямецкія, татарскія, старыя дваранскія могілкі каля кінатэатра «Спартак»... Старажылыя магілі б яшчэ доўга працягвалі гэты спіс. Сёння, у адпаведнасці з Законам аб зямлі, могілкі не зносяцца і, па сцвярджэнню афіцыйных асоб, зносяцца не будуць незалежна ад таго, колькі гадоў назад былі закрыты. Аднак на гэтым праблема могілак толькі пачынаюцца.

ГАЛГОФА
ДЛЯ МЁРТВЫХ

Кальварыйскі касцёл пабудаваны на жменьцы зямлі, прывезенай у свой час са сваяцкага для кожнага веруючага месца — Галгофы. Ды і сама гара, на якой распялі Спасіцеля, у католікаў называецца Кальварыя. Думка аб невыпадковасці гэтай назвы тут, у Мінску, міжволі прыходзіць у галаву, калі ідзеш па самых старых гарадскіх могілках. 40 гектараў зямлі, што знаходзіцца зусім не на ўскраіне горада, маюць на рэдкасць занябаны, недагледжаны выгляд. Капліцы, у якіх праводзіўся абрад адпявання, некалі ўпрыгожаныя роспісамі і вітражамі, сёння ў плачэўным стане: там захоўваюцца венкі і дрывы. На ўсіх могілках не засталася цэлай віньетки, многія помнікі разбіты і павалены. Кальварыйскія могілкі, якія праіснавалі не адно стагоддзе, вельмі адчувальна пацярпелі ў перыяд будаўніцтва метро. Але зусім не гэта з'яўляецца галоўнай прычынай таго, што сёння яны сталі могілкамі не толькі для людзей, але і для помнікаў. У многім вінаваты старыя вялікія дрэвы, якія, падаючы, выварочваюць і без таго старыя надмагільнікі. Аднак не адны дрэвы таму віной. На Кальварыйскіх могілках хуліганамі было вывернута і часткова разбурана 11 помнікаў, невядомымі асобамі павалена 6 надмагільнікаў, менш чым праз месяц пасля гэтага ўсё тымі ж невядомымі асобамі было павалена і пашкодзана 42 надмагільнічныя помнікі. Прыкладнае касцёла цвёрда перакананы, што ўсё гэта зрабілі сатаністы, хаця хутчэй за ўсё гэта справа

ТАЯМНІЦЫ МОГІЛАК

Тэма могілак аказалася самай непрыступнай і закрытай ад чужых вачэй з усіх, якімі даводзілася займацца за маё журналісцкае жыццё. Ветлівыя ўсмішкі, адгаворкі, агульныя фразы, насцярожаныя погляды... Нават самую бяскрыўдную інфармацыю тут захоўваюць мацней за дзяржаўныя тайны. Тым не менш, тое-сёе даведацца ўдалося.

рук мясцовых падлеткаў, якія адурэлі ад гультайства і гарэлкі. Вечарам у касцёле не праводзіцца служба, таму што людзі бяжыць туды ісці. На Кальварыю да гэтага часу не падведзена электрычнасць, а ахоўваць парадак на цёмных могілках не згаджаюцца ні веруючыя, ні атэісты.

тычыцца надмагільных помнікаў, то, мяркуючы па ўсім, на ахоўваемым законам зямлі нарэшце застануцца руіны з перакошанымі крыжамі і разбітымі помнікамі. Больш таго, аказалася, што на Кальварыі ўвогуле не існуе спісаў пахаваных там людзей... І не трэба думаць, што сітуацыя

сваімі мёртвымі! У Сіцыліі да пачатку мінулага стагоддзя знатнага нябожчыка бальзаміравалі і падвешвалі за шыю ў фамільным склепе, зораастрыіцы пакідалі труп дзе-небудзь у пустыні, лічачы, што птушкі і звяры паклапоцяцца пра яго лепш, чым людзі. У наш час капсулы з прахам выводзяць на каліяземную арбіту, а нядаўна з'явілася паведамленне, што будыйскія манахі стварылі ў Інтэрнеце мемарыяльныя калумбары. Пераправаўшы ўсю гэтую экзотыку, чалавецтва спынілася на двух асноўных спосабах расставання са сваімі нябожчыкамі: крэмацыя (адданне агню) і інгумацыя (пахаванне ў зямлі). Штогод на нашай планеце паміраюць звыш 50 мільянаў чалавек, у ЗША сёння налічваецца звыш 100 тысяч могілак, усёго ж на Зямлі ўжо больш за 10 мільянаў. Пазбаўленне ад мёртвых ператварылася для жывых у сур'ёзную праблему.

Крэмацыю многія лічаць найбольш практычным і экалагічным відам пахавання. Па прагнозах спецыялістаў, да 2010 года яна складзе 60 працэнтаў ад усіх форм пахавання. Адносіны да яе ў народа па-ранейшаму неадназначныя, асноўныя аргументы «за» — эканомія на дарагім помніку і магчымасць падзахаваць да ўжо пахаваных сваякоў. Асноўным аргументам «супраць» да нядаўняга часу было тое, што спальваць цела — некалькі па-хрысціянску. Аднак два гады назад праваслаўная царква, ідучы ў нагу з часам, адмяніла забарону на крэмацыю, афіцыйна заявіўшы, што яна не супярэчыць царкоўным канонам. Тым не менш, крэмацыя — праблема не толькі рэлігійна-псіхалагічная. Справа ў тым, што пры гарэнні арганікі вылучаецца вялікая колькасць шкодных рэчываў і яду, у прыватнасці, надзвычай ядавітыя дыяксіны, вядомыя тым, што ўплываюць на генафонд чалавецтва. Дадайце сюды цэплавое забруджванне і выкіды вуглекіслага газу, і крэмацыя перастане здавацца вам такім ужэ бяшкодным і экалагічна чыстым відам утылізацыі трупаў.

Крэмацыя тоіць у сабе і яшчэ адну небяспеку, аб якой наўрадці задумваецца людзі, атрымліваючы ўрна з прахам. Справа ў тым, што колькасць біямасы на Зямлі — велічыня пастаянная, і, спальваючы арганіку, чалавек выводзіць яе з існуючага стагоддзя абароту. І хто ведае, чым абярнецца гэтая «дробязь» у планетарным маштабе праз некалькі стагоддзяў.

Мінскі крэматорый пабудаваны па чэшскаму праекту, але з існуючых печаў працуюць усё дзве. У выніку таго, што на поўную магутнасць працуе толькі адна лінія, у суткі крэміруецца толькі 10 целаў. Гавораць, што хутка тут будзе праведзена рэканструкцыя, пасля якой прапункія здольнасць крэматорыя павялічыцца ў паўтара раза, але аб тым, калі гэта будзе, а таксама калі ў апошні раз тут мяняліся фільтры, яснага адказу не даў ніхто. Дарэчы, калі сам будынак крэматорыя спраектаваны вельмі нядрэнна, то пабудаваныя пазней калумбарыі ў поўнай адпаведнасці з духам часу нагадваюць шэрагі камерцыйных кіёскаў.

МАГІЛА ШМАТРАЗОВАГА
КАРЫСТАННЯ

Вялікія могілаквыя масівы па 60—70 гектараў, якімі ўшчыльную акружаны Мінск, ва ўсім цывілізаваным свеце ўжо даўно лічацца недаравальнай раскошай. Дзевятнаццаць могілак на горад, а ў праекце — адкрыццё новых... І гэта ў той час, калі ва

ўсім свеце могілкі арганізаваны, як ідэальны біяканвертэр, плошча якога не павялічваецца стагоддзямі.

На Захадзе глебу пад могілкі пачынаюць рыхтаваць за некалькі гадоў да першага пахавання. Калі вы помніце, адзіная ўмова, што прад'яўляецца ў нас да адводзімай пад могілкі тэрыторыі: яна не павінна ўваходзіць у водаахоўную зону. На Захадзе патрабаванні крыху больш. Глеба павінна быць пераважна пясчаная, грунтавыя воды павінны залягаць не вышэй двух метраў, паблізу не павінна быць дарог, балот, рэк. Прымаецца да ўвагі рэльеф і ружа вятроў. Зямлю засяваюць пэўнымі сартамі траў, у ЗША туды запускаюць выведзенага метадам геннай інжынерыі спецыяльнага каліфарнійскага чарыяка, які рэзка паскарэе працэс разлажэння арганікі. У Англіі вынайздылі спецыяльны раствор, каталізатар біяпрацэсаў, які запампоўвае ў глебу могілак, скарачаючы працэс распаду да пяці гадоў. Пад зямлёй пракладаюць дрэнажныя трубы, каб у будучыні труны яд не трапіў у грунтавыя воды. На могілках павінен быць буйназярністы грунт, таму што для нармальнага працэсу распаду ў магілу павінен паступаць кісларод. Вось тут так і прыходзіць на памяць нашы могілкі, усе суцэльна пастаўленыя на гліністых месцах з павышанай вільготнасцю і няроўным рэльефам. Месцы зімніх пахаванняў вясной выглядаюць так, быццам нехта з'яна наўмысна зварочваў крыжы і разбураў магілы. І на новых, і на старых могілках ёсць месцы, куды да самага лета не прайсці нават у гумовых ботах. Усё гэта ўяўляе відавочную санітарна-эпідэміялагічную небяспеку, не кажучы ўжо аб тым, што тленне ў такіх умовах зацягваецца на няпэўна доўгі час.

Пры правільнай арганізацыі могілак праз пэўны тэрмін магілу можна выкарыстаць для новых пахаванняў, як гэта робіцца ва ўсім свеце, як здаўна рабілася на Русі, як да гэтага часу робіцца, напрыклад, на славуных у Маскве Ваганькоўскіх могілках, дзе пахаванні праводзіцца з 1696 года. З гэтага часу там, на плошчы 49 гектараў, пахавана больш за паўмільяна чалавек. Да сёння кожны год там хаваюць больш трох тысяч памёршых, па самых агульных падліках, кожная магіла выкарыстоўвалася ўжо па пяць разоў. Тым, каго бянтэжыць маральна-этычны аспект, рэкамендую прагуляцца па мінскіх могілках і прыгледзецца, колькі ж там запушчаных, нічыйных магіл. Паверце, што многа. Між тым, на нашых могілках паўторныя пахаванні забаронены санэпідэманстанцыяй, і мы працягваем аддаваць пад могілкі ўсё новыя і новыя ўчасткі зямлі. І хто сёння ў стане ажыццявіць кантроль за тым, ці не робяцца гэтыя самыя паўторныя пахаванні ў абыход забароны, складаючы, такім чынам, сур'ёзны артыкул «левых» даходаў?

Дарэчы, у выпадку, калі санэпідэманстанцыя дазволіць паўторныя пахаванні, запусценне, адсутнасць спісаў памёршых і разбуранне на Кальварыйскіх могілках адрасу становяцца некаму вельмі выгаднымі: сорак гектараў зямлі могілак надалёка ад цэнтру горада, на якой можна зноў хаваць, дорага каштуюць...

Адзіны і лагічны вывад, які прыходзіць у галаву пасля азнамлення з бачнай часткай жыцця пасля смерці, відавочны: дзіўна было б разлічваць на нармальныя адносіны да мёртвых у краіне, дзе няма ніякай справы да жывых. З такім раўнадушшам да сваіх памёршых грамадства адносіцца толькі ў часы эпідэміі ці глабальных войнаў. Не задумваючыся пра будучыню, мы акружваем сябе ўсё новымі і новымі могілкамі, на якіх хутка будзе страшна не толькі жывым, але і мёртвым.

Вераніка ЧАРКАСАВА.

Многія вясковыя могілкі выглядаюць так, як гэта, у вёсцы Харомцы Акцябрскага раёна: не агароджаны, зараслі травой і кустоўем, магілы ніхто не даглядае. Зусім закінутымі выглядаюць старыя надмагільныя помнікі з мармуру, на якіх, дарэчы, вельмі выразна выпісаны імёны пахаваных. Глухая наша памяць пра іх даўно сваіх, да тых, хто жыў да нас на гэтай зямлі.

Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛІНА.

Дзікае злачынства было ўчынена на Віцебскіх яўрэйскіх могілках: разбурана 14 помнікаў. На жаль, тут і раней бывалі падобныя выпадкі: многія віцебскія могілкі сёння не ахоўваюцца, а органы ўнутраных спраў за апошнія дзесць гадоў не раскрылі ніводнага факта вандалізму.

Фота Аляксандра ХІТРОВА.

Узнікае справядлівае пытанне, а як жа закон, які ў тэорыі не павінен залежаць ад пасады ці настрою чыноўнікаў. Але справа ў тым, што закона аб могілках, які традыцыйна рэгулюе адносіны жывых з памяццю аб памёршых ва ўсім свеце, у нас проста не існуе. Больш таго, афіцыйныя асобы, з якімі наконце гэтага давалася гаварыць, пераконвалі мяне, што нам ён увогуле не патрэбны. Закон аб зямлі ахоўвае могілкі ад зносу, артыкул за апаганьванне магіл — надмагільнікі ад разбурання, а ўсё разам ахоўвае Закон аб ахове помнікаў. Тым не менш, на практыцы атрымліваецца, што на Кальварыі законам ахоўваюцца толькі прызнаныя гістарычнымі помнікамі брама і касцёл, што ж

на Кальварыі унікальная. На могілках пастаянна крадуць гранітныя і мармуровыя пліты, валяць надмагільнікі і здымаюць бронзавае ліццё. Усе гэтыя злачынствы за рэдкім выключэннем застаюцца беспакаранымі, злачынцы, як правіла, не знаходзяцца. У той жа час сумы, патрачаныя на аднаўленчыя работы на могілках, вялікія, а ўсе затраты, у якіх, дарэчы, уваходзіць мноства каштоўных будаўнічых матэрыялаў, пакрываюцца з бюджэту горада.

ГАРЫ, ГАРЫ, МАЯ ЗОРКА...

Сусветны вопыт пахавання нябожчыкаў уражвае фантазіяй. Чаго толькі людзі ні рабілі са

(Працяг.
Пачатак на 1-й стар.).

кіраўніка падраздзялення, што займалася вырабам фальшывых дакументаў, і ў агульных рысах раскрывае сутнасць задумкі. Письмо, як заявіў Гейдрых, напіша Беранс, а гравёр выведзе пад ім подпіс Тухачэўскага. Тэкст з усёй пэўнасцю пацвердзіць, што сам маршал і той-сёй з яго калег у Чырвонай Арміі знаходзяцца ў тайнай сувязі з нейкай групай нямецкіх генералаў — праціўнікаў фашысцкага рэжыму і што тыя і другія задумваюць захапіць уладу ў сваіх краінах. Дасье з фотакопіямі дакументаў, што выкрадзены нібыта з архіваў СД, будзе перададзена рускім, у якіх павінна скласціся ўражанне, што ў адносінах замешаных у гэтай справе нямецкіх генералаў пачата расследаванне.

Меркавалася, што сфабрыкаванае дасье будзе заключана ў сабе некалькі пісем, данясенняў, а таксама службовых запісак супрацоўніка, які займаўся расследаваннем сувязей прадстаўнікоў нямецкага штаба вярхоўнага галоўнакамандавання і Чырвонай Арміі, зводкі тайна падслуханых тэлефонных размоў. Асноўным у наборы фальшывак павінна было быць «асабістае пісьмо Тухачэўскага, у якім быў намёк на папярэдняю перапіску». У дакументах, што

ная ў 1989 годзе ў ліку іншых дакументаў, што тычацца «справы Тухачэўскага»: «Даладзье запрасіў вашага паўпрэда для гутаркі, у ходзе якой сказаў, што з надзейнай крыніцы ім стала вядома аб планах германскіх колаў ажыццявіць дзяржаўны пераварот у СССР. Як мяркуюцца, апараты павінны служыць асобой з каманднага саставу Чырвонай Арміі, якія варожжа настроены да кіраўнікоў краіны. Германія мае намер заключыць з новым рэжымам ваенны саюз, накіраваны супраць Францыі. Даладзье пасылаецца на тое, што такога ж роду звесткі атрыманы французскімі ваеннымі коламі ў рускіх эмігрантаў. Ён папярэдзіў, што больш канкрэтных звестак не мае».

Лічачы, што манеўр удаўся і мэта дасягнута, Гейдрых пачаў завяршаючы этап аперацыі: ён накіраваў адказнага супрацоўніка СД у Прагу з заданнем увайсці ў кантакт з кім-небудзь з асобаў, што блізка стаялі да Бенеша, і давесці да яго інфармацыю аб існаванні дакументаў, якія выкрывалі Тухачэўскага ў дачыненні да змовы. «Бенеш неадкладна паведаміў усё, пра што яму стала вядома, Сталіну», — піша У. Чэрчыль у сваіх успамінах. Неўзабаве пасрэднік Бенеша прапанаваў прадстаўніку Гейдрыха звязца з супрацоўнікам савецкага паўпрэда ў Берліне. Супрацоўнік адразу ж вылецеў у СССР і вярнуўся са спецыяльным кур'ерам, які меў паўнамоцтвы весці

«насілі характар трагіцкага паклёпу на Варшылава, але ніякіх тэрарыстычных размоў не было. Былі размовы аб тым, што ЦК сам убачыць непрыгоднасць Варшылава...»

Але ўжо 8 мая 1937 года ён піша Якову: «На працягу 9 месяцаў я адмаўляўся перад следствам па справе аб трагіцкай контррэвалюцыйнай арганізацыі і ў гэтым адмаўленні дайшоў да такога нахабства, што нават на Палітбюро, перад таварышам Сталіным працягваў упірацца і ўсяляк змяняць сваю віну».

Таварыш Сталін правільна сказаў, што «Прымакоў — баялівец, упірацца ў такой справе — гэта баялівец». Сапраўды, з майго боку гэта была баялівец і лжывы сорам за падман. Гэтым заяўляю, што, вярнуўшыся з Японіі ў 1930 годзе, я... пачаў трагіцкую работу, аб якой дам следству поўнае паказанне...»

На допыце 21 мая, адказваючы на пытанне, хто ўзначальваў змову, сказаў:

— Як і Тухачэўскі... Ад Якіра я чуў адмоўныя водгукі аб калектывізацыі. І заўсёды пад выгладом жартаў... Восенню 1934 года я асабіста назіраў прамую трывалую сувязь (?) Тухачэўскага з удзельнікамі змовы Фельдманам, Яфімавым, Коркам, Гекемам, Гаркавым, Разыным, Казанскім, Альшанскім, Туроўскім. Гэтая група і ёсць асноўны актыві змовы.

Усе шасцёра астатніх абвінавачаных з гэтай трагічнай групы былі арыштаваны з невялікімі інтэрваламі на працягу другой паловы мая 1937 года. Калі верыць следству, Корк, Фельдман і Эйдман прызналіся на першых жа допытах. Як і Убарзвіч некаторы час супраціўляліся.

30 мая Якіра дапытаў сам Якоў. І 31-га ў 21 гадзіну Як ір напісаў на імя Якова: «Я не магу больш утойваць сваю злычынную антысавецкую дзейнасць і прызнаю сябе вінаватым... Віна мая велізарная, і я не маю ніякага права на паблажку». 1 чэрвеня на 22 аркушах Як ір уласнаручна піша прызнанне і раскаянне. Называе шмат саўдзельнікаў змовы. Затым яго дапытваюць 3, 5, 7 чэрвеня. 9 чэрвеня яму прад'яўляюць пад распіску абвінавачанне заключэнне. А 10 чэрвеня ён піша вялікае — старонка на 30 машынапісу — уласнаручнае пісьмо на імя Якова і заканчвае яго так: «Я быў у вельмі добрых адносінах з вялікай колькасцю камандзіраў і палітработнікаў... Баюся, каб на гэтых адносінах не пабудавалі на месцах абвінавачвання і не стварылі становішча недаверу». Вось тут Як ір, што называецца, як у вяду глядзіць: пасля суда над ім і яго таварышамі па няшчасцю ў сувязі са справай «ваенна-фашысцкай змовы» было рэпрэсіравана (і ў далейшым рэабілітавана) 108 кіруючых работнікаў арміі і флоту.

Убарзвіч быў крыху больш стрыманым. Письмо Якову, прадугледжанае, відаць, сцэнарыем следства, ён таксама напісаў. Прызнаўся, што палітыку калектывізацыі лічыў няправільнай і спачуваў правым; што дзейнасць Варшылава, як і ўсе змоўшчыкі, не адабраў; што асабіста ўцягнуў у змову 12 чалавекі, акрамя таго, разлічваў у рэалізацыі сваіх планаў паражэння Чырвонай Арміі на іншых, незнаёмых са змовай...

У следчай справе Фельдмана ляжыць запісаны яго рукою і, відаць, прадиктаваны яму план патрэбных следству паказанняў ва ўласнаручным пераказе абвінавачваемых. У ім 14 пунктаў: 13 — «пра сябе» і 14-ты — «пра падзей»: каго я асабіста ведаў; з кім падтрымліваў непасрэдную сувязь; пра каго ведаў з размоў з іншымі; каго асабіста хацеў вербаваць, але не выканаў гэтага па ўзнікшых абставінах і г. д. Больш скупа на гэтыя езуіцкія пытанні адказаў Убарзвіч.

Калі верыць пратаколу, то ўсё следства па такой цяжкай справе, што тоіць у сабе смяротны прыгавор, ішло без сучка і задзірынкі, цякло, як па маслу: пытанне — адказ. Толькі зрэдку следчы вельмі карэктна напамінае: «Вы гаворыце не ўсю праўду». І тут жа падследчы выдае яшчэ некалькі старонак выкрывальнага і самабичавальнага тэксту.

МАРШАЛ

Тухачэўскага арыштавалі 22 мая ў Куйбышаве, куды ён толькі што прыбыў з Масквы на пасаду камандуючага войскамі Прыволжскай ваеннай акругі. Пры вобыску былі забраны ордэны, маўзер, ружжо, сем шашак, стэрэатруба, бінокль. І адразу пасля гэтага ў справе ідзе ўласнаручнае заява Тухачэўскага, адрасаванае капітану дзяржбяспекі Ушакову: «Мне былі дадзены вочныя стаўкі з Прымаковым, Путна і Фельдманам, якія абвінавачваюць мяне як кіраўніка антысавецкай ваенна-трагіцкай змовы. Прашу прадставіць мне яшчэ пару паказанняў іншых удзельнікаў гэтай змовы, якія таксама абвінавачваюць мяне. Абавязваюся даць чыстасардэчныя паказанні без усякага ўтойвання чаго-небудзь са сваёй віны ў гэтай справе, а таксама з віны іншых асоб змовы».

Ігар КУЗНЯЦОЎ.

(Заканчэнне будзе).

ВЫДАДЗЕНА

У ВАРШАВЕ

ПРА СЛОНІМСКІХ СТРАЛКОЎ

У канцы мінулага года ў Варшаве выйшла з друку арыгінальная кніга «79 pp Strzelców Slonimskich». Так, сапраўды, да верасня 1939 года ў Слоніме дыслацыраваліся два польскія палкі, гэта 79-ты і 80-ты. Дарэчы, у адным з іх служыў і беларускі вайсковы дзеяч і гісторык Францішак Кушал — муж пээткі Наталлі Арсенневай. Пра 79-ты пяхотны полк слоніmsкіх стралкоў імя гетмана Льва Сапегі і напісана гэтая кніга.

Гісторыя палка пачынаецца з 1918 года. Першыя баі полк правёў супраць нямецкіх аддзелаў «Ober — Ost», а закончыў у 1939 годзе. За дваццаць адзін год свайго існавання полк страціў 1 300 сваіх воінаў, а раненых было ў два разы больш. Некаторыя былыя слоніmsкія стралкі жывуць і зараз у розных краінах свету. У Польшчы нават створана гістарычнае таварыства салдат 79-га Слоніmsкага палка. Дзякуючы ім, і пабачыла свет гэтае выданне.

У кнізе шмат фотаздымкаў беларускіх гарадоў пачатку нашага стагоддзя. Тут ёсць здымкі Слоніма, Барысава, Мінска, фатаздымкі камандзіраў палка, спісы воінаў і г. д.

Вялікую працу ў напісанне і выданне кнігі ўклаў былы слонімец, а цяпер выхара Польшчы гісторык Тадэвуш Сасіньскі.

Чытаючы кнігу «79 pp Strzelców Slonimskich», я думаю, што нам, беларусам, ёсць у каго паучыцца, бо беларуская вайсковая гісторыя ў нас амаль не даследаваная.

ПРАЗ 58 ГАДОЎ

НОВАЯ ГАЗЕТА У СЛОНІМЕ

У старажытным горадзе над Шчарай выйшаў у свет першы нумар незалежнай «Газеты слоніmsкай». Дакладней будзе сказаць, што газета аднавіла сваё існаванне праз 58 гадоў. Упершыню з такой назваю, толькі па-польску, газета выйшла ў Слоніме 25 снежня 1938 года. Гэты тыдзень пісаў пра грамадска-гаспадарчае і культурнае жыццё горада. Друкаваўся ён да верасня 1939 года. Усяго тады пабачыла свет каля трыццаці нумароў.

Рэдактарам і выдаўцом «Gazety Slonimskiej» была Людміла Новік. Газета пазбягала палітычных тэм. Прапагандавала мясцовы патрыятызм, акцэнтуючы гістарычную веліч Слоніма. Галоўная адметнасць выдання была ў тым, што газета імкнулася даваць аб'ектыўную і аператыўную інфармацыю пра жыццё горада і паведа, да мінімуму зводзіла рэдакцыйныя каментарыі. Менавіта такога накірунку будзе прытрымлівацца і «Газета слоніmsкая». Акрамя гэтага, на яе старонках будзе шырока апавядацца пра жыццё і дзейнасць слоніmsкаў у свеце. Друкавацца яна будзе на беларускай і рускай мовах. Рэдактарам і выдаўцом выдання з'яўляецца журналіст Віктар Валодашчук.

Новая газета ў Слоніме запрашае да супрацоўніцтва ўсіх былых слоніmsкаў Беларусі і свету. А іх, як вядома, шмат. Пісаць на адрас:

231800, Беларусь, г. Слоні-м-2: а/с 5.

Сяргей ЧЫГРЫН.

«ЗМОВА» У ЧЫРВОНАЙ АРМІІ

адносяцца да рознага часу, будуць упамінацца праз імя прыхільнікаў Тухачэўскага сярод савецкіх военачальнікаў, а таксама звязаных з імі нямецкіх генералаў, апазіцыйнасць якіх у адносінах да нацысцкай партыі не можна было ўжо цярпець.

Так пачалася работа па падрыхтоўцы грандыёзнай палітычнай падробкі. Усё рабілася ў самай строгай тайне. У СД была арганізавана спецыяльная аперацыйная група. Узначальваў яе Беранс.

Неўзабаве Гейдрыху было зноў прадстаўлена дасье, і, прагледзеўшы яго, ён адзначыў, што «пісьмо Тухачэўскага» складзена ў стылі, вельмі характэрным для маршала, выканана на адпаведнай паперы — з рускімі вадзянымі знакамі. Злева на палых меліся паметкі алоўкам, «што яшчэ больш яўна сведчылі аб віне Тухачэўскага, чым сам тэкст пісьма». У «дакументах» утрымліваліся ўпамінанні аб ранейшых гутарках і перапісцы і «ясныя намёкі на тое, што Чырвоная Армія і вермахт былі б непараўнальна мацнейшымі, калі б ім удалося вываіцца ад цяжкай партыйнай бюракратыі, якая гняце іх».

Дасье было прадстаўлена Гітлеру. Перагортваючы яго, фюрер палічыў план аперацыі «ў цэлым лагічным, хаця і абсалютна фантастычным».

У канцы студзеня — пачатку лютага 1937 года (гэта пацвердзіць пазней тагачасны прэзідэнт Чэхаславацкай рэспублікі Эдуард Бенеш) чэхаславацкі пасланнік у Берліне Матэны інфармаваў свой урад аб чарговай размове з нямецкім дыпламатам, які ўпарта дабіваўся адказу на пытанне, як павядзе сябе Прага ў выпадку вайны паміж Германіяй і Францыяй. Жадаючы, відавочна, папалохаць чэхаславацкі ўрад, нямецкі дыпламат «сакрэтна» мяркнуў, што група генералаў вермахта развіае кантакты з нейкай уплывовай групойкай у Чырвонай Арміі і ёсць падставы думаць, што ў бліжэйшы час у СССР адбудзецца змена кіраўніцтва, якая абавязкова пацягне ў сабой змяненне расстаноўкі сіл у Еўропе на карысць нацысцкай Германіі. Вопытны Гейдрых вырашыў прадубіраваць свой манеўр. Выкарыстоўваючы агентурныя падыходы, што меліся ў СД сярод рускай эміграцыі да ўрадавых колаў Францыі, Гейдрых дабіўся, каб аналагічная інфармацыя дайшла да вушэй ваеннага міністра Эдуарда Даладзье. Апошні, сур'ёзна занепакоены магчымаасцю крутога павароту ў палітычным курсе Масквы, звярнуўся да кіраўніка савецкага пасольства ў Парыжы па тлумачэнні, у якой меры можна верыць чуткам аб падазронах сувязях паміж нямецкім вермахтам і камандаваннем Чырвонай Арміі. Пра тое, што падобная дэзінфармацыя сапраўды распаўсюдзілася ў Парыжы, сведчыць тэлеграма тагачаснага палпрэда СССР у Францыі В. Пацёмкіна ў наркамат замежных спраў і рассакрэча-

перагаворы аб выкупе фотакопій матэрыялаў дасье. Названая сума ўзнагароджання ў памеры 500 тысяч марак была неадкладна заплачана. Фотакопіі дакументаў, што нібыта захоўваліся ў сейфе гітлераўскай службы бяспекі, перакачалі ў Маскву.

Безумоўна, не падлог нацыстаў выклікаў «чыстку» і разгул рэпрэсій у афіцэрскім корпусе Чырвонай Арміі. Да таго моманту арышты сярод военачальнікаў прынялі ўжо шырокія маштабы. І сфабрыкаваныя нацыстамі матэрыялы паслужылі зручнай «падставой» для абвінавачвання ў «змове» і «зрадзе» вышэйшага каманднага саставу Чырвонай Арміі. Брудная фашысцкая авантура толькі паскорыць надыход ракавой развязкі ў трагічным лёсе Міхаіла Тухачэўскага.

РАЗВЯЗКА

Іх было васьмёра: маршал Савецкага Саюза М. Тухачэўскі, камандармы І рангу І. Убарзвіч і І. Як ір, камандарм 2 рангу А. Корк, камкоры В. Прымакоў, В. Путна, Е. Фельдман і Р. Эйдман. Усе яны — актывныя ўдзельнікі грамадзянскай вайны, вядомыя камандзіры Чырвонай Арміі, адзначаныя высокімі ўзнагародамі. Ім было прад'яўлена жудаснае абвінавачанне ў здрадзе Радзіме, шпіянажы, шкодніцтве...

Першымі з іх былі арыштаваны камкоры Прымакоў і Путна. Абодвум было прад'яўлена абвінавачанне ў прыналежнасці да баявой групы трагіцка-зіноўеўскай контррэвалюцыйнай арганізацыі. На пяты дзень пасля арышту, 25 жніўня 1936 года, Путна заявіў, што ўдзельнікам гэтай арганізацыі не з'яўляецца і аб яе дзейнасці яму нічога невядома. Гэта зафіксавана ў пратаколе допыту, але замест подпісу Путны ідзе даўнявы прыліска, зробленыя ім уласнаручна: «Адказы ў гэтым пратаколе запісаны з маіх слоў правільна, але я прашу вызваліць мяне ад неабходнасці падпісваць гэты пратакол, таму што зафіксаванае ў ім адмаўленне майго ўдзелу ў дзейнасці зіноўеўска-трагіцкай арганізацыі не адпавядае рэчаіснасці».

На наступным допыце, які адбыўся 31 жніўня, і на вочнай стаўцы з Радэкам 23 верасня Путна прызнае, што значыцца ў арганізацыі яшчэ з 1926 года, што, будучы ваенным аташэ ў Германіі і Англіі, сустракаўся з сынам Троцкага — Сядо-вым, ад якога атрымліваў даручэнні Троцкага — арганізаваць тэрарыстычныя акты супраць Сталіна і Варшылава.

У справе Прымакова зафіксавана, што ён да самага мая 1937 года, на працягу 9 месяцаў, катэгарычна адмаўляў сваю дачыненнасць да змовы. На допыце 10—11 верасня 1936 года прызнаў толькі, што са сваімі старымі сябрамі вёў размовы, якія

ТАПАНИМІКА

ПАМЯТАЙ ІМЯ СВАЁ

Ні адна геаграфічная назва не ўзнікае сама па сабе, яна служыць людзям, цесна звязана з жыццём і дзейнасцю чалавека і нясе разнастайную інфармацыю: аб узнікненні паселішча, аб прыроднай з'яве, гістарычнай падзеі, якая адбывалася ў данай мясцовасці, аб мінулым і сучасным жыцці насельніцтва. Тапанімы расказваюць пра занятак нашых продкаў, межы рассялення старажытных і сучасных народаў, іх рух, пра шматвяковую гісторыю народа, яго культуру, звычаі, сувязі з іншымі краінамі.

А колькі ж назваў на Зямлі? Якое іх паходжанне ў нашых мясцінах? Адказаць на гэтыя і іншыя пытанні можа хіба толькі тапаніміка — навука, якая вывучае гісторыю, паходжанне, словаўтварэнне і правальнас назваў гарадоў, вёсак, паселішчаў, гор, рэк, азёр, урочышчаў і іншых геаграфічных аб'ектаў.

Сваё мінулае ёсць у кожнага горада, вёскі, ракі і г. д. Многія з іх носяць назвы плямёнаў і народаў па месцы іх пражывання: скіфы, аланы, англій, саксы, юты. Назвы народаў на картах сярэднявечча вымаўляюцца не сугучна з сучаснай назвай народа і мясцовасці. Напрыклад: галандская зямля, якую лёгка вызначыць, а вась свайцкая зямля, гэта значыць Швецыя, адразу ўсвядоміць няпроста.

Гісторыя пакінула сваю легенду (і магчыма, не адну) аб узнікненні і назве нашага горада. І здарылася гэта таму, што сапраўдная яго назва сугучная з пашчотным жаночым імем. І ўсё ж адна з легенд сведчыць, што ў князя была дачка-прыгажуня і імя ў яе было Ліда. Князь хацеў выдаць дачку за пажылога нялюблага ёй чалавека. І ў роспачы прыгажуня не знайшла іншага выйсця, як падняцца на самы высокі ўчастак Замкавай сцяны і кінуцца ў бездань. Маўляў, таму і горад, і рачулка названы яе імем. На самай справе назва горада і ракі маюць балтыйскае паходжанне: "лідзімас" — вырубка, блізкая да тэрміна "ляда", або "лідзіс" — бег, цячэнне.

Ужо на пачатку ўтварэння СССР на тэрыторыі нашай рэспублікі, як і ўсяго Саветаў Саюза, пачалося перайменаванне населеных пунктаў. Кіраўнікі дзяржавы, якія лічылі сябе самымі "сціплымі" людзьмі, пачалі перайменоваць спачатку невялікія заштатныя гарады, а потым узліся і за буйныя губернскае, г. зн. абласныя цэнтры. На нашай шматпакутнай беларускай зямлі не было засведчана ніводнага з "смяі цудаў свету". Але было шмат іншых духоўных і гістарычных каштоўнасцей, да якіх мы і нашы продкі ставіліся абіякава (і перш за ўсё да тапанімікі). Хто толькі не мяняў назвы нашай Зямлі! Напачатку заўзята паклапацілася Рэч Паспалітая, якая ставіла сваёй мэтай апалычыць беларусаў. Такія перайменаванні тычацца, у першую чаргу, тапанімаў Брэст, Гродна, Навагрудак, Белаграда на Лідчыне і інш.

Не шанавала нашу тапаніміку і Расія, да якой былі далучаны землі Беларусі ў XVIII стагоддзі. Заносячы на геаграфічныя карты, у даведнікі назвы населеных пунктаў Беларусі, іх наўмысна заманялі зусім блізкімі па сэнсе рускімі словамі.

Каб зганьбіць годнасць беларуса, некаторыя назвы населеных пунктаў так перараблялі, што яны становіліся немілагучнымі ці набывалі зневажальны для іх жыхароў характар. Мабыць, па рэкамендацыі багаццяў і чыноўнікаў Прапошаск стаў Прапойскам (цяпер Слаўгарад), у Баранавіцкім раёне — Дурневічы (цяпер Лугавая).

Але здзейсненае ўладарамі Рэчы Паспалітай і Расійскай імперыі не ідзе ні ў якое параўнанне з тым, што ўчынілі на нашай зямлі ідэолагі савецкай дзяржавы. Першымі ахвярамі паслякастрычніцкага перыяду сталі вёскі Раманава (1918 год), што ў Горацкім раёне, і Раманава (1921 год) Слуцкага раёна. Яны атрымалі назву — Леніна. Такі ж лёс напачатку тапанімы Радзівілавічы Лельчыцкага раёна і Койданава — абодва сталі Дзяржынскімі, адпаведна ў 1931 і 1932 гадах. За перыяд з 1918-га па 1930 год на тэрыторыі рэспублікі было перайменавана восем населеных пунктаў. Самымі "дзіўнымі" з іх можна лічыць перайменаванні ў гонар М. Калініна вёсак Пясчаная Чачэрскага раёна, Сямёнаўка Буда-Кашалёўскага раёна і Цесна Уздзенскага раёна. Відавочна, здарылася так таму, што Калінін неаднаразова бываў у гэтых мясцінах, ды трэба ўлічыць пажаданні саміх грамадзян гэтых вёсак.

Але найбольш значныя "патрасенні" нашай тапанімікі адбыліся ў 1938—1939, 1964 гадах. Падлік пайшоў ужо на многія

дзясяткі ў перадаены час і на некалькі соцень у 1964 годзе.

А ці задумваліся вы аб паходжанні назваў свайго раёна, сельскага савета? Толькі ў сваім Лідскім раёне я налічыў больш трохсот айконімаў (назваў паселішчаў). Аналізуючы іх вымаўленне і словаўтварэнне, можна рабіць вывады аб гістарычным мінулым раёна. Абсалютная большасць айконімаў раёна паходзіць ад імён і прозвішчаў, і, напэўна, названы яны так таму, што перш тут пасяліўся нехта Роўба, Серафім, Сцеркаў, Ямант, Бакун або быў найбольш паважаны сярод вясцоўцаў: Раўбы, Серафіны, Тарнова, Шайбакі, Сангайлы, Яманты і г. д. Шмат назваў сугучныя з назвамі раслін і жывёл: Грушэўнік, Воўкаўцы, Чаплічы, Осава, Бабоўцы, Лазяны, Пацукі, Жучкі і многія іншыя. Гісторыя Лідчыны адлюстравана ў айконімах паходжання (балтыйскага): Цвермы, Цвербуты, Буцілы — у перакладзе азначае жыллё, ізба, Ваверка — расліна, Вераніка, але блізкая да яе і аснова з сэнсавым значэннем "ткачы". Вангі — супаставіма з літоўскай асновай лянвы, непаваротлівы, Голдава — паходзіць ад балцкай асновы слоў ачышчаць, церабіць, Гуды — аснова гуд — беларус, балтыйскага паходжання.

Нямала ў нас айконімаў-арыенцраў: Заполле, Парачаны, Зарачаны, Парэчка, Далёкія, Дакудава. У аснове некаторых назваў захавалася аснова прыродных ландшафтаў: Бердаўка — узгорак, горб, узвышэнне, Табала — старажытны ландшафтны тэрмін (сухое месца паміж двума азёрамі), Гасцілаўцы — паходзіць ад асновы гаць, гаціць дарогу праз балота, Беліца — невялікае мохавае балота, нарэшце Белаграда — белая града ўжо ў польскай асіміляцыі. Ад Рэчы Паспалітай дастаўся лідчанам айконім Харужаўцы, невялікая вёсачка, паходзіць ад слова харужы — невысокая вайсковая пасада ў польскай арміі, раней яшчэ азначала сцяганосец.

Расія таксама не засталася ў даўгу. Захавалася, хоць і не афіцыйна, назва аднаго з мікрараёнаў горада Слабада — тып паселішча ў феадальнай Расіі, а таксама вёскі Дворышча, засценак Бельскія.

Некаторыя назвы захавалі памяць аб асобных промыслах і рамёствах, якія тут існавалі: Ганчары, Такары, Кавалі, Гута, Паперня. Яшчэ ў XVI—XVII стагоддзях у Паперні быў наладжаны саматужны выроб паперы. Назва Гута зменена ў раёне, але менавіта тут, спачатку ў Старой Гуце, а затым у Новай Гуце — цяпер у горадзе Бярозаўка, больш ста гадоў таму быў наладжаны выроб шкла. Аб тым, што наш раён размешчаны амаль у цэнтры вобласці, на скрыжаванні чыгуначных і шасейных дарог, вядома кожнаму з нас, а вось што ў мінулыя часы тут пралягалі гандлёвыя шляхі, сведчыць назва вёскі Мыто, што азначае месца, дзе бралі мыт (пошліну) за правоз тавараў. Неаднаразова сустракаем як на Лідчыне, так і ў беларускай тапаніміцы наогул назвы некаторых этнічных груп насельніцтва, якія даўно тут не існуюць: Крывічы, Татарцы, Дайнава, а таксама і сацыяльныя групы: Баяры Смаляцкія, Баяры Дзікушкія. А вось у аснове айконіма Біскупцы, які таксама ёсць на Лідчыне, выкарыстана беларуская форма ад назвы духоўнай асобы — епіскап.

На шасцэ, Лідчыну абышоў тапанімічны "ператрус" шасцідзясятых гадоў, за выключэннем вёскі Кабыльнікі, якую перайменавалі ў вёску Крыніцы, ды і здарылася гэта яшчэ ў той час, калі вёска знаходзілася ў падпарадкаванні Воранаўскага раёна. Але ж і вечага нічога не бывае. Так і ў тапаніміцы адбываецца натуральны працэс знікнення часткі паселішчаў, зліцця некалькіх у адно або ўзнікненне новых населеных пунктаў. І тут немагчыма нейкімі надзвычайнымі дэкрэтамі "закансерваваць" тапаніміку. Натуральна, можна зразумець знікненне айконімаў у чарнобыльскай зоне, з'яўленне новых паселішчаў, звязаных з распрацоўкай карысных выкапняў, з будаўніцтвам новых фабрык і заводаў, перасяленнем людзей з забруджанай зоны на новае месца.

Як бачым, тапанімічныя назвы з'явіліся не сёння. У іх зашыфравана не толькі геаграфія краіны, але і яе гісторыя. На прыкладзе Лідскага раёна добра відаць, што многія з айконімаў узніклі ў той час, калі на тэрыторыі сучаснай Беларусі жылі яшчэ балцкія і часткова фіна-угорскія народы. Потым тут з'явіліся славяне: палякі, рускія, што давалі прыродным з'явам і мясцінам свае найменні. Гэты працэс імёнаўтварэння прадаўжаецца і цяпер.

Міхаіл БУЛАЙ.

г. Ліда.

У ЖЫРОВІЦКІМ МАНАСТЫРЫ

У кожнай зямлі свае святыні. Жыровіцкі манастыр, што ў Слоніміскім раёне, для Беларусі тое ж, што Тройца-Сергіева Лаўра — для Расіі, Кіева-Пячэрская — для Украіны. Тут знаходзіцца старадаўні манастыр і ў ім старажытная цудатворная святыня — Жыровіцкі абраз Божай Маці. Са шматлікіх ікон Багародзіцы Жыровіцкая з'яўляецца самай маленькай — памерам з дзіцячую далонь. З'яўленне яе адносіцца да XV стагоддзя.

Апошнія дзесяцігоддзе стала для Жыровіцкага манастыра гадамі адраджэння. Тут узнікла сваю дзейнасць духоўная семінарыя, дзе рыхтуюць праваслаўных святароў не толькі для Беларусі, але і для Прыбалтыкі, Малдавіі, многіх рэгіёнаў Расіі. З гэтага года тут жа пачала працаваць і духоўная акадэмія.

НА ЗДЫМКАХ: так выглядае Жыровіцкі манастыр; семінарысты, будучыя праваслаўныя святары Аляксандр ВЕРАМЕЙ, Ігар ЗЫШУК і Канстанцін КАПЫЛОУ. Усе яны — нядаўнія выпускнікі брэсцкіх школ.

Фота Рамана КАБЯКА.

РУДАБЕЛЬСКІЯ ЛАТЫШЫ

Пры пошуках архіўных матэрыялаў па гісторыі Лунінецчыны я выпадкова знайшоў цікавыя гістарычныя звесткі аб Акцябрскім (Рудабельскім) раёне Гомельскай вобласці.

Як вядома, на тэрыторыі гэтага раёна жывуць людзі латышскай нацыянальнасці. Як латышы апынуліся на Рудабельшчыне, як даўно яны тут жывуць? На жаль, знойдзеныя звесткі вельмі скупыя, маюць агульны, а не канкрэтны характар. Запісаны гэтыя даныя, відаць, былі на пачатку нашага стагоддзя. Магчыма, чыноўнік, які запісаў іх, не ведаў аб рудабельскіх латышах нічога.

Запіс гаварыў аб тым, што некалькі дзесяткаў латышскіх сямействаў з'явіліся на Рудабельшчыне ў другой палове мінулага стагоддзя пасля адмены ў 1861 годзе ў Расійскай імперыі прыгоннага права. У прыбалтыйскіх рэгіёнах у той час не хапала зямельных надзелаў (зямлю можна было купіць, але на кожны мог гэта зрабіць). І хоць узровень жыцця на радзіме быў крыху вышэйшы, чым на Палессі, многія латышскія сям'і з надзеяй скіроўвалі свае позірк на палескія прасторы. Мяркуючы па рэстравых звестках, у той час на Рудабельшчыну пераехала 41 латышская сям'я. Мясцовыя паны вызначылі для перасяленцаў невялікі ўчастак Рудабельскай воласці (дзе сёння знаходзіцца вёска Булкаў і Залессе). Працавітыя перасяленцы выкарчавалі лес, хустоўе, балотны хмызняк, пракапалі каналы для адводу вады, лабудавалі дыктоўныя дамы.

Карэнныя жыхары прынялі перасяленцаў добразычліва, дапамагалі асвойваць новыя мясціны, наладжваць жыццё. Палешукі заўсёды знаходзілі агульную мову з новымі суседзямі і, чым маглі, дапамагалі, бо бацькі ў латышах такіх жа абяздоленых і простых людзей, якімі былі самі. Таму не выпадкова і беларусы, і латышы апынуліся ў адным страі ў гады суровых выпрабаванняў.

Чытаю скупыя архіўныя радкі, якія расказваюць аб далейшым лёсе невя-

лікай дыяспары латышоў на Палессі. "Гарадоцкае руска-латышкае вучылішча наведваюць 14 хлопчыкаў і 13 дзяўчынак. Выкладчык Карл Янівю Трэйзін. Скончыў Прыбалтыйскую настаўніцкую семінарыю. Веры люта-ранскай, на гэта пасадзе з 18 верасня 1880 года".

Даты пад гэтым запісам няма, як і няма ўказанняў на паходжанне слова "Гарадоцкае". Што гэта азначае? Няма на Рудабельшчыне паселішча з назвай Гарадок. На сённяшні дзень у Акцябрскім раёне ёсць толькі адна вёска з падобнай назвай — Мікуль-Гарадок. Але гэта вёска размешана даволі далёка ад былых латышскіх паселішчаў. Можна быць у межах пасялення латышоў нейкі населены пункт з назвай Гарадок? І калі была ў ім школа, то паселішча было даволі вялікае. Дык дзе ж яно сёння? А можа, і была такая вёска, у якой жылі латышы, але, як і вёскі Коблік, Вецер, была спалена фашысцкімі акупантамі і не адноўлена пасля вайны.

А вось яшчэ адно ўпамінанне аб латышскай школе. Адносіцца яно да 1906 навучальнага года. Тады ў вучылішчы займалася 24 хлопчыкі і 13 дзяўчынак. Вучыў іх усё той жа К. Трэйзін, якому "было пакладзена гадавае жалаванне 300 рублёў".

А цяпер эпізод з гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. Ён з хронікі баявых аперацый, якія вялі партызаны 123-й партызанскай брыгады супраць фашыстаў. Зімой 1943 года ў баях з гітлераўцамі загінуў малады латыш-партызан, ураджэнец Акцябрскага раёна, Карл Марцінсон. Памятаюць у раёне партызан братаў-латышоў Фрыдрых і Рыгора Вінтэршанаў, братаў Анса і Аляксандра Зауэраў і многіх іншых супляменнікаў, якія пакінулі пасля сябе добрую памяць.

Леў КОЛАСАЎ.

Нарэшце Марка Шагала прызналі і на яго радзіме. 110 гадоў з дня нараджэння Марка Шагала, сусветна вядомага мастака, ураджэнца Віцебска, сёлета шырока адзначаць і Віцебшчына, і Мінск.

НА ЗДЫМКАХ: помнік Марку Шагалу і Арт-цэнтр Марка Шагала ў Віцебску.

Фота Аляксандра ХІТРОВА.

Станіслаў ВАЛОДЗЬКА

НА ЗВЕСТАВАННЕ

Сюды сьпіліся
Усе мае кругі:
Акруга гэта —
Круг жыцця другі.

Мая буслянка —
Першы круг жыцця.
Я тут шчаслівы
Сёння — як дзіця!

На Звеставанне
На радзіму я
Вярнуўся буслам
На кругі свая,

Вярнуўся з весткай,
Што крылаты лёс
І мне сыночка
Бусліка прынёс!

ОДА ПАХВАЛЕ

Лашчўі вецер,
Дождж хваліў,
Чулы лес мяне туліў,
І насіла на руках
Часта, хвалачы, рака!

І стараліся бацькі:
— Во памочнічак які!
— Дзецючок наш!..
Я ж аж рос
На вачах

вякоў,
нябёс!

Не забыць іх дабраты,
І старэйшыя браты,
Падымаючы мой дух:
— Малайчына, Стаська!
— Зух!..

Рос я, глядзячы на ўсіх,
Хто лагодным слоўцам —

сіл

Дадаваў,
Хоць помню й тых,
Хто зласлоўем біў пад дых!

Хіба ў снах я б так лятаў,
І — ў вачах нябёс не ўпаў,
— Не хаалілі б так мяне!
Я б не вырас гэтак, не!

А таму без хітрык — вам:
Ні ялей, ні філіям
Не патрэбны мне,
але
Дзякуй шчырай пахвале!

ДЗЯРАГА*

Бегаць па аселицы з сябрамі
Я ў дзяцістве днём быў гатоў.
Ды мяне дадому кліча мама,
— Чую па аселицы гадоў.

— Трэба ў дзярагу нам збіраць.
Дзён багата ў жніўні корміць
дзень.
І з мяшкамі ў Лесу пабірацца
З мамай мы, гаротныя, ідзем.

Часам адшукаць дзяражку
цяжка.
Ды як сэрцы цешыць нам яна,
Калі недзе ўбачым: густа, важка
Залаціцца, быццам збжына.

І лягчэй, вядома, йсці дахаты
З ношаў нялёгкай на плячах,
Выглядаць пры гэтым зухавата
У цікаўнай вёсці на вачах.

Ды сябе старацелам у нечым
Адчуваць мне радасна было:
Ад дзярагі высахай на печы
Золатам — прасяяны пылок.

Весела ўсміхаўся нарыхоўшчык:
— Сёлета ў вас добры
навалот.
Вось вам, калі ласка, вашы
грошы.

Бачу за ваколіцаю год:
У клас наступны ў верасні іду я
У абновах, ззяючы ўвесь,
Купленыя за міластыню тую,
Што падаў нам шчодры
дзядзька Лес.

* Дзярага — лясная расліна жоўтага колеру, па-навуковаму лекападзія.

КАЛЫХАНКА
ДЛЯ КАХАНКА

Добраю усмешкай
Твар твой праясніць:
Цераз поплаў сцэжкай
Ты ідзеш — прысніцца.

Да мяне ідзеш ты,
Любы, на спатканне. —
Плакаць перастане.
Стане пець зноў кая.

Быццам бы ракою
Роднаю такою,
Мноі закалыханы,
Баю-бай, каханы.

Генадзь КІСЯЁЎ.

(Працяг будзе).

ПРА ВЕШЧЫХ ПЕСНЯРОЎ, ФАРТУНУ РАДЗІВІЛАЎ
І САКРЭТЫ СТАРЫХ РАДАВОДАЎ

(Працяг.
Пачатак на 1-й стар.).

Міхал... вы лепш спытайце
самі
Пра палясоўшчыка Міхала.
Яго ўся воласць наша знала,
Ён быў вядомы між панамі!
Ды што паны! сам князь
Антоні,
Я памятаю, як сёння,
Не раз з Міхалам меў
размову.

Зразумела, размаўляць з князем ды знацца з моцнымі гэтага свету — вялікі гонар, але мы ведаем: праз ўсё жыццё Міхал (літаратурны герой і рэальная асоба) пранёс неадступную мару аб уласным кавалку зямлі, каб не кланяцца нікому, ні ад кога не залежаць. Адвечная сялянская мара. Такая ж мара і ў дзядоў-прадзедуў Купалы, хоць іх сацыяльны статус трохі (а можа і не трохі — як паглядзець) іншы.

Далёкія продкі Купалы былі земляробчай чыншавай шляхтай у той самай Нясвіжскай ардынацыі Радзівілаў. У 1927 годзе Купала пісаў літаратурнаму мару аб уласным кавалку зямлі, каб не кланяцца нікому, ні ад кога не залежаць. Адвечная сялянская мара. Такая ж мара і ў дзядоў-прадзедуў Купалы, хоць іх сацыяльны статус трохі (а можа і не трохі — як паглядзець) іншы.

Некалі ў зборніку "Пуцвяінамі Янкі Купалы" (1981) мы апублікавалі дакумент — выпіс з ведамасці 1795 года пад назвай "Нясвіжскага повета владения князя Доминика Радзивилла в застенке Луцевичах чиншева шляхта". Гэта пайменны пералік засяч-

коўцаў ад малага да вялікага з указаннем узросту і сваяцкіх сувязяў. Там прадстаўлены прапрадзед Купалы Іван Ягоравіч (Юр'евіч) Луцвіч, які меў тады 40 гадоў, і яго сыны Францішак, Язэп, Дамінік (прадзед Купалы) і Станіслаў адпаведна 11, 9, 6 і 4 гадоў.

Праз 21 год складаецца новы спіс гэтай сям'і — "Спісок дворянский 1816-го года генваря 31 дня Минской губернии Игуменского повета о шляхте, на земле по праву арендованному от князя ордината несвижского Антония Радзивиллы живущей в застенке Лазаровщина". Засценак той самы. Праўда, прыводзіцца яго другая назва, ды і павет змяніўся — Нясвіжскі быў скасаваны. Узрост указаны ў дакуменце паводле рэвізіі (перанісі) 1811 года і на час складання дваранскага спіса (1816). Скажам, прадзеду Купалы Дамініку ў першым выпадку 22, а ў другім — 27 гадоў. Сыноў у сям'і прыбавілася — пасля 1795 года ў Івана Юр'евіча нарадзіліся Казімір і Антон. Ды і ўнукі з'явіліся. У Дамініка адзначаны нованароджаны сын Ануфрыі (дзед Купалы), якому ў тым далёкім 1816 годзе было ўсяго 2 годзікі. Але за пяцігадовы перыяд (1811—1816) былі і страты. Адносна галавы сям'і пазначана: "Умре 1813-го", побач з імем яго сына Станіслава (у 1811 годзе яму 20 гадоў) таксама паметка: "Умре 1813 год".

Што гэта за фатальны для сям'і 1813 год? Выказваем гіпотэзу, што гэта страты ў сувязі з вайной 1812 года.

Успомнім, што ў гэты перыяд нясвіжскім ардынатам быў Дамінік Радзівіл, пляменнік знакамітага Кароля Станіслава Радзівіла, прызванага "Пане Каханку". Дамінік Радзівіл быў актыўным удзельнікам вайны 1812 года на баку Напалеона.

Аляксандрам І. У 1805 годзе з'явіўся ў сталіцы Радзівілаў Нясвіжы, заснаваў там масонскую ложу. Ажаніўся, заплаціў 2 мільёны злотых за развод і неўзабаве ажаніўся зноў. У гісторыі Нясвіжа памятны тым, што ліквідаваў сьпінны балет і аркестр-капэлу, які існаваў там з часоў Уршулі Радзівіл, вядомай літаратаркі і мецэнаткі. Сам Дамінік, як сцвярджае "Польскі слоўнік біяграфічны", цікавіўся толькі стайняй.

Зрэшты, У. Сыракомля ў краязнаўчых "Вандроўках па маіх былых ваколіцах" малое справу трохі інакш (карыстаем перакладам з польскай, змешчаным у кнізе: Сыракомля У. Добрыя весці. Мінск, 1993): "Пляменнік і нашчадак Кароля Радзівіла ўзяў у спадчыну таксама і яго адкрытае ўсім людзям сэрца, і яго схільнасць да раскошы, жаданне быць аб'ектам захаплення, раскідваць направа і налева грошы, паказваючы тым самым, што радзівілаўская скарбніца — невычэрпная. Але часы ўжо змяніліся: польскі магнат не мог ужо ў такім шырокім маштабе выстаўляць сваю пыху і раскошу. Мода і звычэй часу, а таксама строга аічынныя законы абумовілі фантастычныя выбрыкі багатага дзецюка. Зрэшты, Дамінік Радзівіл, не шкадуючы на раскошу свае нязмерныя багацці, гэтак жа, як і дзядзька, шчодро надзяляў бліжніх, ажывіў грамадскім рухам мурсы свайго замка і горада, так што Нясвіж у яго часы развіваўся і квітнеў, займаўшы назву маладой Варшавы. Пасярод рынка ўзнісла мураваныя і добра забяспечаныя неабходнымі прыстасаваннямі купецкія крамы. Тут пасялілася многа выдатных рамеснікаў. У палацы аднавіўся тэатр. У другім княжскім гмаху, які называўся Абержай і які сёння (у 1853 г. — Г. К.) у руінах, месціліся гандлёвыя ўстановы, рэстаран і пошта. Былая езуіцкая гімназія была перададзена дамініканцам, для яе забяспячэння Дамінік Радзівіл аддаў вёску Скарбін. Нават вольнамулярскае (масонскае. — Г. К.) таварыства мела тут, у спустошаных цяпер мурах дома Мікуця, былога сакратара князя Кароля, сваю ложу". Сыракомля выдатна разбіраўся ў нясвіжскіх рэліях, бо там вучыўся і нейкі час у маладосці працаваў.

Прыблізна ў такіх самых словах характарызуе гэты перыяд у артыкуле "Нясвіж", напісаным для польскага "Слоўніка геаграфічнага" (т. 7, 1886) другі жывы

носьбіт традыцый і памяці краю — вядомы наш пісьменнік і краязнавец Аляксандр Ельскі.

Зіму 1809—1810 года князь Дамінік правёў з другой жонкай за мяжой (Берлін, Парыж, Вена). Дамоў вярнуўся перакананым напалеаністам, прыхільнікам ідэі, што толькі Напалеон верне незалежнасць Рэчы Паспалітай, расчвартаванай суседнімі тыранамі. Мроіліся яму, пэўна, і залатыя часы ВКЛ, калі Радзівілы цвёрдай рукою вялі рэй у самай высокай палітыцы.

Быў ён чалавекам жывога чыну. Больш вабілі яго сядло і стрэльба, псвіст ветру ў вушах, чымся кніга, пры ды цышыня кабінета. У снежні 1810 года малады князь, кінуюшы на волю лёсу свае беларускія маенткі, выехаў за мяжу і паступіў на службу ў войска Варшаўскага герцагства, створанага Напалеонам. Вядома, і тут наш князь не скнарнічаў, праявіў шырокую натуру. Унёс буйную суму на патрэбы войска і вайскавай адукацыі герцагства, атрымаў чын палкоўніка і прызначэнне камандзірам 8-га ўланскага палка. У выніку царскай ўрад секвестраваў яго маенткі.

Расказваюць, што сам польскі глаўком князь Панятоўскі адгаворваў яго ад такога непрадуманага, паспешлівага кроку, але інтрыганы нашапталі маладому прададзенаму Радзівілу, нібыта Панятоўскі баіцца суперніцтва. І наш ганарлівы арыстакрат не перамяніў свайго рашэння. У свіце князя Панятоўскага ён ездзіў у Парыж, потым знаходзіўся са штабам свайго палка ў Плоцку. У 1812 годзе адзін з першых падпісаў патрыятычную петыцыю палякаў з расійскай часткі земляў былой Рэчы Паспалітай, адрасаваную сейму Варшаўскага герцагства. З энтузіязмам прыняў удзел у напалеонаўскім паходзе на Расію, першым на чале сваіх уланаў урачыста ўступіў у Вільню, пакінутую рускімі войскамі. Біўся пад Астроўнай, Смаленскам, Барадзіном. Польскія палкі і эскадроны, якіх Напалеон зусім не збіраўся шкадаваць, неслі велізарныя страты. Толькі пры штурме Смаленска корпус Панятоўскага страціў паўтары тысячы чалавек забітымі. (Цікава, што абараняў горад у складзе рускай арміі равеснік Радзівіла Вікенцій Равінскі, адзін з пачынальнікаў новай беларускай літаратуры. Шляхі Равінскага і Радзівіла не раз перакрываўваліся на "марсавых палях" і потым).

(Заканчэнне.

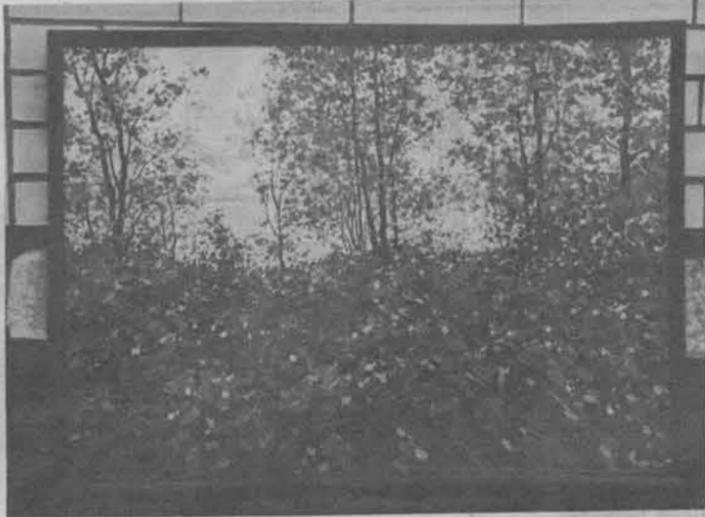
Пачатак на 1-й стар.)

адлюстраваў, падаўшы жывапісны вобраз усходнеславянскага першадрукара на фоне арнаментальна-расліннага рэльефу — характэрнай прыкметы беларускага жывапісу той пары.

За гады вучобы ён паспяхова вывучыў беларускую культуру мінулых эпох, яе багатую спадчыну і, як сапраўдны сын сваёй Айчыны, прысвяціў шмат жывапісных работ яе дзеячам: "Песня-ўспамін. Мікола Гусоўскі", "Вянок жыцця. Максім Багдановіч", трыпціхі "Сейбіты" і "Вяртанне", "Спадчына", "Мой родны кут... Якуб Колас", "Ля вытокаў. В. Дунін-Марцінкевіч і С. Манюшка" і інш.

У гэтыя ж гады Віктар стварыў шмат твораў манументальнага жывапісу, працуючы ў тэхніках фрэскі па сырой тынкоўцы, вітража і мазаікі. І так атрымалася, што ў Беларусі В. Ціханаў больш вядомы як мастак-манументаліст, які пакінуў свае творы ў архітэктуры Мінска, Брэста, Маладзечна, Віцебска і інш.

Між тым яшчэ са студэнцкіх гадоў Віктар адчуў цікавасць да пейзажнага жанру. Выконваючы эцюдныя замалёўкі прыроды з прыроды, ён імкнуўся да дакладнага адлюстравання ўбачанага. Гэта цікавасць да пейзажу і ат-

Беларусі — роднай Віцебшчыны — у розную пару года і час сутак пазней сталіся асновай для стварэння сваіх "уласных", г.зн. створаных фантазіяй уяўленнем пейзажаў, якія глядач успрымае як напісаныя ім з прыроды. Сам мастак так вызначае сваё крэда ў гэты час: "Здаецца, пасля доўгіх пошукаў знайшоў пуцяводную зорку. Бог прыдачыў мне таямнічую заслонку космасу, дапамог глыбей адчуць пульс і подых роднай беларускай прыроды. Як велічная мазаіка,

стылізаваная і дакладна вывераная для кожнай кампазіцыі мазкі-лісце і разнастайныя па памеру і масе плямы-блікі святла то ярка-жоўтыя на зыходзе дня — "Вечар", то бялёсыя ў зімовую пару — "Першы снег", то зялёна-белыя — "Светлы дзень", то блакітна-белыя ў пейзажах пад назвай "Цячэнне" і "Зіма на Браслаўшчыне".

Ну а як Віктар піша "вечер і вецярок, шапаценне лістоты, журчанне вады, сонечныя промні" — гэта яго мастакоўская таямніца... Важна, што мы іх ад-

ТАЯМНІЧАЯ РЭАЛЬНАСЦЬ ВІКТАРА ЦІХАНАВА

рыманы ў Акадэміі мастацтваў высокі прафесіянальны ўзровень і вопыт вельмі спатрэбіліся яму пазней, калі ў пачатку 90-х гадоў Віктар вярнуўся да гэтага жанру, які цяпер стаў асноўным у яго творчасці. За гэтыя гады Віктар Ціханаў сфарміраваўся як выключны пейзажыст. У 1933 годзе ён павёз свае пейзажы ў Іспанію, дзе ў яго з поспехам прайшло 6 персанальных выстаў на працягу 1933—1935 гадоў. А ў Беларусі яго першая выстава адбылася толькі ў 1995 годзе. Так атрымалася, што талент беларускага пейзажыста Віктара Ціханава спачатку прызналі за межамі рэспублікі.

Такім чынам, з пачатку 90-х гадоў мастак цалкам змяніў сваё мастакоўскае рэнаме, стварыўшы ўласную жывапісную стылістыку і сваю каларыстыку, якія прыдаюць яго пейзажам своеасаблівую пазнавальнасць як непаўторных "ціханаўскіх пейзажаў" услед за знакамітымі

сатканая з сонечных промяняў, фарбаў, рухаў, колераў, яна для мяне невычэрпная крыніца сюжэтаў. Работа над пейзажам захапляе мяне цалкам, і зараз у мяне адно жаданне — ствараць, фіксуючы на палатне тыя пачуцці, якія ўзнікаюць, калі сутыкаешся нават з самым простым матывам прыроды".

Мастак увогуле не піша панарамна-просторавых пейзажаў. Віктара вабяць асобныя, можна сказаць, "інтымныя" і непрыкметныя, але ўтульныя мясціны прыроды (хмызняк на тарфяніках, маленькія палыны і вузенькія ручулі сярод балоцістых берагоў, лісце, што плыве па вадзе), і ўсё гэта асветлена яркімі сонечнымі промянямі. Але яны не былі б так прывабныя для глядача, калі б мастак не ўнёс у гэты пейзаж пранізваючае лісце і траву сонечнае святло і вецер, сваю любоў да гэтай сціплай прыроды. Менавіта "ціханаўскае" разуменне і адлюстраванне на палатне трапяткіх блікаў сонца, подыхаў вецярка ці

чуваем, глядзячы на яго карціны. І дасягае Ціханаў такой выразнасці колеру і святла, стану прыроды і часу сутак вельмі эканомнымі каларыстычнымі сродкамі. Ён ужывае толькі гаму зялёных, жоўтых, белых і блакітных колераў.

Дарэчы будзе прывесці вызначэнне пейзажаў Ціханава іспанскім мастацтвазнаўцам з галерэі "Multiple arte" горада Гранада Хаакіна Кабера Перэса: "Калі Віктар Ціханаў пачынае сваю працу з аголеным палатном, узнікае магільны запал, які, дзякуючы фібрам інтымнасці, вопыту магутнай традыцыі, веданню сваёй справы, аблягчае дакладнае паяўленне на палатне плям, у якія ператвараюцца пачуцці. Хутка цуд змяняе "нішто", з'яўляюцца выявы і ствараецца рэальная імітацыя, якая адпавядае задуме, формы запаўняюць пустату, дамагаючыся цудаў жывапісу.

Пешук ідэі на працягу многіх эпох з'яўляўся мэтай, якой аддавалі ўсе свае сілы і пачуцці многія мастакі. Для Віктара Ціханава ідэал вызначаецца інтэрпрэтацыяй прыродных форм і пазычным адлюстраваннем сваіх думак і інтуіцыі. Заўжды сутыкаючыся з рэальнасцю, Віктар атрымлівае дастатковы энергетычны запал, каб раскрыць для сябе тайну, якой з'яўляецца рэальнасць. Таму неабходна прызнаць, што ў яго жывапісе вышэй уражанні стаіць адказ на стымулы, прапанаваныя Прыродай і рэальнасцю, вытокамі гэтага хваляючага прэцэсу, якому садзейнічае ўяўленне і чуласць. У гэтым няспынным пошуку вялікае значэнне мае набліжэнне да традыцыі і, канешне, любоў, якая ўзнікае, калі мастак сутыкаецца з усім, што яго акаляе, зліваючыся з ім".

Творы В. Ціханава знаходзяцца ў Мастацкім музеі Беларусі, Мастацкім фондзе Саюза мастакоў, Міністэрстве культуры, у чатырох музеях Іспаніі і ў прыватных калекцыях ЗША, Польшчы, Швецыі, Германіі, Ізраіля, Італіі, Японіі, Францыі.

Мая ЯНІЦКАЯ.

НА ЗДЫМКАХ: работы В. ЦІХАНАВА: "Лістападаўскіх зічак густых фасфарычная раць" і "Зімовыя цені".

З КНІЖНАЙ ПАЛІЦЫ

ХТО З «СЯБРЫНКАЙ» ПАСЯБРУЕ?

Кажуць, паэтамі нараджаюцца. І гэта на самай справе так. Калі чалавек не мае таленту, наўрад ці можа ён напісаць нешта значнае, вартае ўвагі. Разам з тым нельга забываць, што нярэдка трэба шмат часу, каб талент раскрыўся. Пацвярджае таму — творчы лёс У. Мацвееві.

Уладзімір Іванавіч — чалавек ужо немаладога ўзросту. Мінчанін, нарадзіўся ў рабочай сям'і ў 1928 годзе. Да вайны паспеў скончыць пяць класаў сярэдняй школы. А потым — фашысцкая акупацыя. Бацька памёр, давялося разам з маці і братам жыць, бы той гарох пры дарозе. Кожны гатовы скубнуць. Сямігодку У. Мацвеевкі скончыў у 1946 годзе і адрозу паступіў у Мінскі палітэхнікум. З 1948 па 1951 год служыў у арміі, потым працаваў рэтушорам-травільшчыкам, старшым інжынерам на прыборабудуначым заводзе ў Мінску і адначасова вучыўся на вяртанні аддзяленні Мінскага медыцынскага вучылішча, якое скончыў у 1956 годзе, набыўшы прафесію зубнога тэхніка. Цяпер У. Мацвеевкі з'яўляецца тэхнікам-артадонтам Мінскай абласной стоматалагічнай паліклінікі.

Як быццам прафесія далёкая ад літаратуры, тым больш паэзіі. Так меркаваў і Уладзімір Іванавіч. Ажно да 1973 года вагаўся — брацца за пяро ці не... І ўсё ж рашыўся. А пачаў з сатыры і гумару. Вершаваныя гумарэскі, карацелькі У. Мацвеевкі былі прыкільна сустрэты і ў рэдакцыях, і чытачамі. Акрылены поспехам, пачаў пісаць і для дзяцей. І менавіта ў гэтым кірунку дасягнуў найбольшага поспеху. Творы У. Мацвеевкі рэгулярна публікуюцца ў часопісах "Бярозка", "Пралеска", "Вясёлка" і іншых выданнях. Выйшаў шэраг кніг: "Загадкі Зайкі-загадайкі", "Загаданачка", "Сябрынка", "Азбука ў загадках".

Апошняя з'явілася ў "Бібліятэцы часопіса "Вожык". Выпадак, можна сказаць, унікальны, каб дзіцячая кніжка стала дадаткам да "дарослага" часопіса. Але галоўны рэдактар "Вожыка" В. Блакіт не выпадкова пайшоў на сустрэчу Уладзіміру Іванавічу. Прысутнічае ў творах У. Мацвеевкі для дзяцей і гумар, знаходзіцца месца жарту, досціпу. Аднак не толькі гэта вызначае мастакоўскія вартасці "Азбукі ў загадках". Як вядома, "азбука" — жанр у дзіцячай літаратуры распаўсюджаны. І кожнаму новаму аўтару вельмі цяжка тут сказаць нешта новае, сваё. У. Мацвеевкі не паўтарыў іншых. А яшчэ вельмі важна: здолеў у сваёй "азбуцы" выкарыстаць усе літары алфавіта. А гэта вельмі няпросты, трэба мець высокае пазычнае майстэрства, а яшчэ багатую фантазію, каб не прамінуць і такія літары, як "і", "ы", "ь"...

Нават вопытныя паэты пры складанні азбук часта абыходзяць іх. Паспрабуй падбярэ словы, якія б пачыналіся менавіта на гэтыя літары. З літарай "й" У. Мацвеевкі было прасцей. Прыгадаў, што дзеці часам кошку называюць імем "Йошка". Астатняе — справа таленту. У іншых жа выпадках выйсе не менш дастойнае. Для прыкладу спашлюся на загадку "Мякі знак":

Мякі знак
Сярод літар стаяў,
Мякі знак
Перад сном пазяхаў...
Ды раптам — бом!
Зваліўся глядзі,
І трапіў ён
На мякі знак.
Пабіўся —
Не разбіўся
І ўголас
Пахваліўся:
— Пашанцавала
Мне, аднак,
Што я
Упаў на...

Арыгінальна — нічога не скажаш!
Не менш досціпу, шчодрой

фантазіі і ў кнізе "Сябрынка". Было б вельмі добра, калі б дарослыя ў выхаванні дзяцей частцей карысталіся ёю. Справа ў тым, што кнігі, падобнай "Сябрынкай", у беларускай літаратуры да У. Мацвеевкі не было. Пад адной вокладкай сабраны не проста розныя творы — калыханкі, скорараворкі, акраверш і г. д., але і змешчаны пачатковыя звесткі пра літаратуразнаўства. Не здзіўляецца — літаратуразнаўства, бо У. Мацвеевкі спачатку знаёміць маленькіх чытачоў з адметнасцю пэўнага жанру, а пасля прапануе свае творы.

Першы раздзел — "Што такое вершы?". Калі прыняць пад увагу ўзрост чытача, думаецца, тлумачэнне вычарпальнае: "Верш — гэта невядлікі завершаны па думцы і форме твор, напісаны вершаванай мовай. Вершаваныя творы і сам тэрмін з'явіліся ў беларускай літаратуры на самым пачатку XVI стагоддзя ў творчасці Францыска Скарыны. Вершаванай мовай пішуцца вершы, акравершы, пазмы, раманы, казкі, байкі, песні, скорараворкі, лічылікі і г. д."

У якасці прыкладу аўтар дае колькі твораў гэтага жанру. Вершы з выдумкай, сюжэтныя... Першы ўжо верш "Ласы на каўбасы" пры ўсёй традыцыйнасці сюжэту задавальняе дзіцячую цікаўнасць, прываблівае жартам, пакладзеным у аснову. Канечне ж, гаворка пра Коціка, які аказаўся хітрумом. На пытанне: "Дзе ж ты быў, Коцік?", ён адказвае: то "мышку навіў", то "за рыбкай палываў" ці нават гаворыць: "Я ледзь птушку не спаймаў"...

Аказалася: вінаваты Коцік, а каб адвесці ад сябе бяду, хітруе:

— Слухай, Коцік!
— Мяў, мяў, мяў!
— Што ты тут
Навяду мяляў!
Лепш скажы ты,
Калі ласка,
Дзе падзелася
Каўбаска!

Умее знайсці У. Мацвеевкі адпаведны падыход, каб даходліва і спалучальна з займальнасцю. "Акраверш — гэта вершы, у якіх пачатковыя літары вершаваных радкоў, працятаных зверху ўніз, утвараюць прозвішча альбо імя таго, каму верш прысвячаецца", — тлумачыць ён і ў якасці прыкладу звяртаецца да верша, добра вядомага ўжо не аднаму пакаленню дзяцей:

Наша Таня горка плача —
Закаціўся ў рэчку мячык.
— Ціха, Танечка, не плач,
Не патоне ў рэчцы мяч.

І тут жа паказвае, як кожны з гэтых радкоў можа паспрыць утварэнню акраверша. Калі трохі словы змяніць, пераставіць, то атрымаецца:

Таня наша горка плача —
Апынуўся ў рэчцы мячык.
— Не ўзімай, Танюша, плач,
Я дастану з рэчкі мяч.

Прачытаем пачатковыя літары зверху ўніз і атрымаецца: Таня. Шмат можна гаварыць пра арыгінальнасць гэтай кніжкі. Што ні раздзел, дык пазычнае адкрыццё: "Што такое песні і калыханкі?", "Што такое скорараворкі?", "Што такое лічылікі?", "Што такое смяшынікі?", "Што такое загадкі"... Кніжка патрэбная, бо не проста займальная, а далучае дзяцей да літаратуры.

Уладзімір Іванавіч па-ранейшаму працуе п'яна, часта выступае ў перыядычным друку. І яго творы заўсёды добра "упрыгожваюць" нумар газеты ці часопіса. Бо таленавіта напісаны. Бо закладзена ў іх душа чалавека, які сам любіць літаратуру, паэзію і хоча, каб літаратуру, паэзію палюбілі іншыя. А гэта куды лепш, калі ўсё пачнецца ў якасці мага раннім узросте.

Алесь МАРЦІНОВІЧ.

пазнаваемымі пейзажамі В. Бяльніцкага-Бірулі. Дамагаючыся такой пазнавальнасці арыгінальнай стылістыкі і каларыты дадзена Прыродай не ўсім мастакам. Яго пейзажы — гэта абагулены, а не рэальны вобраз прыроды, напісаны з прыроды, ад якой ён цяпер ужо незалежны. Былое пільнае вывучэнне і шматкратнае эцюднае ўвасабленне з прыроды стану прыроды паўночнай часткі

магутнага ветру, як у пейзажы "Ветраны дзень", ператвараюць яго пейзажы ў карціны, напоўненыя настроём і любоўна ўтворанай ім ірыяльнай прыгажосцю амаль рэальнай, але ледзь-ледзь іншай прыроды. Замілаваўшыся яе прыгажосцю, ён стварае "свае карціны роднага краю", укладваючы ў іх свае пачуцці і сваё разуменне яе прыгажосці. Пры гэтым ён выкарыстоўвае па-свойму

СПАДЧЫНА

ЯК ЛАСКА МАТЧЫНА

У службовым пакоі старшыні Беларускага саюза фалькларыстаў Васіля Ліцьвінкі побач з партрэтам немяротнага Рыгора Шырмы, лагодна ўпрыгожанага саматканым ручніком, — Каляндар свят і абрадаў беларусаў. І гэта не выпадкова, бо адраджаць і памнажаць былых традыцый прыгажосць была для мэтра нацыянальнага фальклору адной з галоўных задач жыцця. Таму яна пакладзена і ў аснову дзейнасці Беларускага саюза фалькларыстаў, кіраўнік якога ў свой час абараніў кандыдацкую дысертацыю па фальклорнаму здабытку Р. Шырмы. І, глядзячы на навукова-тэарэтычны прырытэт, саюз дамагаецца настойлівага і дзейснага ажыццяўлення пераэмнасіі традыцый, на практыцы даказвае сучасным нашчадкам жыццёвую неабходнасць гэтай высакароднай справы, якая закладзена і ў статутце, і адлюстравана ў яго сімвалічным гербе з сонейкам у абрамленні слоў: "Купала", "Каляда", "Вялікдзень", "Дзяды".

А колькі такіх адвечных свят і абрадаў упрыгожваюць нашу былую і сучасную рэчаіснасць: "Ушэсце", "Прачыста", "Узвіжанне", "Грамніцы", "Жаніцьба Цярэшкі", "Пахаванне стралы" і нават "Акуліна — задзюры хвост". Што ні свята — непаўторная асаблівасць і прыгажосць народнай духоўнай даўніны.

У спецыяльных зборніках "Беларускі фальклор у сучасных запісах", сярэд укладальнікаў якіх — Васіль Ліцьвінка, з найвялікшай дакладнасцю прадстаўлены традыцыйныя жанры, распаўсюджаныя ў розных рэгіёнах рэспублікі: вясновыя, купальскія, пяроўскія, жніўныя, восеньскія, жартоўныя, карагодныя, гульнёвыя песні і танцы, калядкі, шчадроўкі, замовы, паданні, баллады, казкі, прымаўкі, мудраслоўі, прыпеўкі.

Ой, іграй, іграй, гармонь,
Ой, іграй павесялей,

Штобы гэта скучна врэмя
Прахадзіла весялей.

Увесь неацэнны скарб народнай творчасці і складае "рэпертуарную палітру" дзейнасці фальклорнага саюза. І, мабыць, таму яго без перабольшання можна назваць "усебеларускай творчай лабараторыяй фальклорнай спадчыны". Вакол яе гуртуюцца апантанія носьбіты неўміручых народных традыцый. Да яе цягнуцца фальклорныя суполкі з розных этнічных куткоў рэспублікі. Яна — лідэр і арганізатар народных свят беларускага абрадавага календара. А сам старшыня саюза Васіль Ліцьвінка, акрамя плённай навуковай, вучэбна-педагагічнай і кансультацыйнай работы, яшчэ і нязменны вядучы папулярнай тэлепраграмы "Запрашаем на вячоркі", аўтар мноства артыкулаў у перыядычным друку аб жанравым і стыльвым складзе фальклору, аб яго прыхіпніках і носьбітах.

У творчай біяграфіі саюза ёсць і яшчэ адна адметная рыса. На яго "базе" створаны нацыянальны фальклорны ансамбль "Вячоркі".

— Асновай яго стварэння была неабходнасць даць узоры аўтэнтычнага выканання беларускіх народных песень, танцаў, найгрышаў, тэатральнага фальклору, — распавядае Васіль Ліцьвінка.

Таму калектыў фарміраваўся з лепшых знаўцаў і выканаўцаў фальклорных здабыткаў. Асновай ансамбля заканамерна стала вакальная група на чале з Ірынай Яцэвіч, інструментальная — Славам Казючыцам, батлейкі — Міколам Басавым. А калі "завербавалі" ў ансамбль Бажэну Грыгор'еву, Дзіну Панасюк, Галіну Вераб'еву, Міхася Шчэрбача, Барыса Гергалалава з яго жонкай, Яўгена Сафонава і Ніну Мароз, то ансамбль атрымаўся, як кажуць, на славу! Бо для кожнага з іх узнёслым жыццёвым прычыпам быў і застаецца пэўны дэвіз:

Спакон вякоў п'яе народ,
І песні б'юць жывой крыніцай.
Я з плыні тых крышталічных вод
Усё п'ю — і не напіцца.

Гэта запаветная мара Васіля Ліцьвінкі аб стварэнні такой групы стала рэальнасцю з прыходам у саюз на пасадку мастацкага кіраўніка знакамітага балетмайстра Мікалая Котава, які шмат гадоў верай і праўдай служыць народнаму мастацтву, нястомна збірае і ўваскрашае ў першаходнай красе дыяменты фальклорных узораў, што жывяць нашу культуру і даюць магчымасць людзям напіцца ганючай вады радніковай спадчыны. Акрамя работы на "стацыянары" з калектывам — паўсядзённых рэпетыцый і канцэртнай дзейнасці ў самой сталіцы на святах і юбілейных урачыстасцях, мастацкі кіраўнік плённа шчыруе на фальклорнай ніве і ў раёнах, сваіх падзэфных калектывах народнай творчасці. З яго "падачы" ўпершыню ў рэспубліцы прайшоў на Палессі, на яго роднай Тураўшчыне, конкурс гарманістаў "А гармонік грае, грае..." Зусім нядаўна ён прадстаўляў саюзаўскія "Вячоркі" на Міжнародным фестывалі на

Украіне, дзе яны заслужылі самую высокую ўзнагароду.

Сёлетні год для ансамбля абяцае быць яшчэ больш насычаным, бо яго па праву можна назваць Міжнародным годам фальклору. У нас у рэспубліцы адбудзецца фестываль маладзёжных фальклорных калектываў "Стрэчанне-Грамніцы", у Балгарыі — фестываль фальклору "Варна-97", у Італіі — фальклорны фестываль "Інелем", у Ізраілі — фестываль фальклорнага танца, у Канадзе — фальклорны фестываль дзяцей свету, на Тайвані — фальклорны фестываль песні і танца.

Для Беларускага саюза фалькларыстаў і яго ансамбля, у прыватнасці, адкрываецца шырокі далягляд для дэманстрацыі за мяжой нашай цудоўнай і непаўторнай нацыянальнай фальклорнай культуры, аб якой так сардэчна-шчыра і з вялікай павагай сказаў Янка Купала:

Ад прадзедаў спакон вякоў
Нам засталася спадчына;
Паміж сваіх і чужакоў
Яна мне ласкай матчынай.

Адольф СУРЫНОВІЧ,
адказны сакратар Беларускага
саюза фалькларыстаў.

ДЗЕЦІ —
ТВОРЦЫ

Пры мінскім Палацы дзяцей і моладзі працуе кабінет выяўленчага мастацтва, керамікі і скульптуры. У мінулым годзе тут было 18 гурткоў, у якіх займалася амаль 300 дзяцей ва ўзросце ад 5 да 18 гадоў. Тут ёсць гурткі выяўленчага мастацтва, графікі, керамікі і скульптуры. Для вучняў старшых класаў ёсць падрыхтоўчая група, дзе дзяцей рыхтуюць да паступлення ў вышэйшыя і сярэднія спецыяльныя навучальныя ўстановы.

За мінулы навучальны год гурткоўцы ўдзельнічалі больш чым у 10 выставах і конкурсах, многія былі ўзнагароджаны граматамі і каштоўнымі падарункамі (Бабкова Міла, Лянкевіч Ліза, Радзіёнаў Антон, Палукашка Ала, Балуха Ганна, Бурчалава Аляксандра).

Летам дзеці са сваімі педагогамі выезджаюць на пленэрныя заняткі на возера Нарач. У вясні кабінет гасцінна расчыняе дзверы для дзяцей, захопленых работай з фарбамі, алоўкамі, глінай, пластылінам.

НА ЗДЫМКАХ: кіраўнік гуртка выяўленчага мастацтва Наталля БЕКІШ у час заняткаў; работы Лізы ЛЯНКЕВІЧ "Беларусачка" і Дзімы ТАМАШУКА "Бусліны край".

Фота Віктара СТАВЕРА.

НАЛЯЦЕЛІ
ДАЖДЖЫ...

Як і прадказвалі спецыялісты, вяснавое безводдзе на Палессі, калі з берагоў не выходзілі нават звычайна бурныя рэкі, папаўняюць летнія дажджы. На другім тыдні чэрвеня ападкі пашкодзілі шэраг прысядзібных участкаў і калгасных палёў. Паводле інфармацыі, атрыманай карэспандэнтам БЕЛТА ў Гомельскім абласным штабе грамадзянскай абароны, у Жыткавіцкім раёне затоплена больш як 30 населеных пунктаў, у Петрыкаўскім — 120.

Узровень некаторых рэк у Петрыкаўскім раёне ўзнімаўся на 5—6 сантыметраў за суткі.

БОБА ЗАХОЎВАЕ
ВЕРНАСЦЬ

Жыхары Слуцка Людміла і Мікалай Гурьновічы восенню падабралі бусла з пашкоджаным крылом.

Асабліва пасябраваў Боба (так назвалі птушку) з іх дачкой Таняй, якая для бусла-інваліда лавіла нават жабак, рыбак.

Вясной, калі крыло зраслося і на лугах з'явіўся корм, Бобу адпусцілі на волю. Чацвёра сутак птушка не з'яўлялася. Але, відаць, у яе ўзніклі нейкія праблемы з самастойнай здабычай ежы, бо хутка яна вярнулася, па-гаспадарску ўвайшла ў двор і запатрабавала пачастунку.

Цяпер Боба ўдзень корміцца на берэзе ракі, а вечарам вяртаецца да Гурьновічаў, напамінаючы ім, што чалавек адказны за тых, каго прыручыў.

Рэдактар
Вацлаў МАЦКЕВІЧ

ЗАСНАВАЛЬНІК:
Беларускае таварыства па сувязях
з суайчыннікамі за рубяжом
(таварыства «Радзіма»).

НАШ АДРАС:
220005, Мінск, праспект
Ф. Скарыны, 44.

Тэлефоны: 213-31-97,
213-32-80, 213-30-15, 33-16-56,
213-37-82.

Пазіцыя рэдакцыі і аўтараў,
матэрыялы якіх друкуюцца на старонках
«Голасу Радзімы», не заўсёды супадаюць.

Газета набрана, зварстана і
аддрукавана ў друкарні
«Беларускі Дом друку».
(220041, г. Мінск, пр. Скарыны, 77).
Тыраж 3 000 экз. Індэкс 63854. Зак. 895.
Падысана да друку 23.6.1997 г. у 12.00.
Рэгістрацыйнае пасведчанне № 81.